

Nr. 225

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och ecklesiastikdepartementen samt med statsrådet Erlander anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, följande.

Genom beslut den 14 september 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom försvarsdepartementet biträda med omprövning av uppkommande frågor om till beredskapstjänstgöring inkallad personals återförande till civil verksamhet.

Till statsrådsprotokollet anförde tillförordnade departementschefen, statsrådet Quensel, i samband med tillkomsten av detta beslut bland annat följande.

De sysselsättnings- och försörjningsproblem, som vid en övergång till fredsorganisation uppkomme för vissa grupper inkallade, måste för de tvångsvis för längre tid inkallade bedömas och behandlas på annat sätt än då fråga vore om andra inkallade eller om frivilligt tjänstgörande.

De tvångsvis långtidsinkallade — till denna grupp syntes i den mån personalen avkrävts långvarig tjänstgöring få räknas officerare och underofficerare i reserven (med undantag av pensionsavgången f. d. aktiv personal), f. d. landstormsofficerare, f. d. fast anställt manskap och över stat anställt manskap, värnpliktiga officerare och underofficerare samt vanliga värnpliktiga — hade under de långa, sammanhängande perioder, under vilka de tagits i anspråk för tjänstgöring vid krigsmakten, icke haft möjlighet eller i varje fall haft att övervinna stora svårigheter, då det gällt att bibehålla kontakten med den civila verksamheten. I en del fall kunde militärtjänstgöringen ha medfört fördelar för vederbörande, nämligen i den mån därigenom ett sysselsättningsproblem blivit löst eller ekonomiska förmåner erhållits, som vederbörande eljest icke haft möjlighet att förskaffa sig. I betydande utsträckning syntes emellertid militärtjänstgöringen ha inneburit ekonomiska uppoffringar för vederbörande eller minskade möjligheter att hävda sig i civil konkurrens. I en del fall torde militärtjänstgöringen ha för långtidsinkallade framkallat sådana svårigheter, att klara arbetslöshetsfall vid en avveckling av beredskapen uppkomme. Vissa av statens arbetsmarknadskommission utförda undersökningar, som med skrivelse den 17 februari 1944 överlämnats till chefen för finansdepartementet, gäve vid handen, att svårigheter kunde komma att i ej obetydlig omfattning uppstå för långtidsinkallade, när krigsmakten återginge till fredsfot.

I den mån sådana svårigheter uppkomme syntes det uppenbart, att särskilda åtgärder borde vidtagas för att underlätta för de från militärtjänstgöring hemförlovade att återgå till sin förra verksamhet eller, om detta icke vore möjligt, på andra områden skaffa sig sin utkomst. I en del fall syntes det för vinnande av detta syfte vara tillräckligt, att vederbörande erhöle visst rådrum före återgången till civil verksamhet. Vid den slutliga hemförlovningen av de inkallade borde det vara möjligt att i viss utsträckning lämpa tidpunkten för de långtidsinkallades hemförlovning efter deras individuella önskemål. En avveckling av beredskapen måste nämligen i sig själv medföra göromål, som krävde anlitande av personal utöver den i fred vid försvarsväsendet anställda, och dessa göromål borde kunna i viss omfattning utföras av ifrågavarande långtidsinkallade.

Det uppskov med återgången till civil verksamhet, som härigenom kunde erbjudas, underlättade dock icke en lösning av sysselsättningsproblemet för sådana långtidsinkallade, som i och för sig hade svårt att efter militärtjänstgöringens upphörande finna lämpligt förvärvsarbete. I fall av denna art funnes redan nu möjligheter att bevilja räntefria värnpliktslån till värnpliktiga i allmänhet och till underbefäl i reserven. Sådant lån kunde beviljas den, som råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kunde befaras äventyra hans möjligheter att efter slutad tjänstgöring fullfölja påbörjad yrkesutbildning eller vinna utkomst i det yrke eller den näring, vari han före inkallelsen haft sin bärning, eller vilka eljest innebure en avsevärd rubbning av hans ekonomi. Såsom av den till 1944 års riksdag avlåtna propositionen nr 149 (s. 20) och riksdagsskrivelsen 1944: 274 framginge ägde Kungl. Maj:t medgiva värnpliktslåneförordningens tillämpning även å officers- och underofficers- samt därmed jämförlig personal. Det borde vara möjligt att på

denna väg i många fall underlätta de svårigheter, som förorsakades av långvarig beredskapstjänstgöring. Såsom statens arbetsmarknadskommission anført i ett i ärendet avgivet utlåtande kunde resultat härigenom uppnås med, efter vad det kunde antagas, små ekonomiska uppoffringar för statsverket, vartill komme, att den relativt fria prövningen av behov och andra förutsättningar för värnpliktslån icke på samma sätt som andra former för understödsverksamhet verkade prejudicerande på andra områden.

Förutom den hjälp som på de nu antydda vägarna kunde erbjudas — genom fortsatt anställning övergångsvis vid försvarsväsendet och genom beviljande av värnpliktslån — kunde det visa sig behöfligt att bereda långtidsinkallade, som icke på annan väg kunde erhålla yrkesutbildning, möjlighet till omskolning för ny verksamhet. I samband härmed kunde övervägas att i viss utsträckning medgiva de långtidsinkallade, som därav vore i behov, skäligen ekonomisk hjälp. Denna utväg borde dock tillgripas endast i den mån så vore oundgängligen erforderligt.

Vid övervägandet av de åtgärder, som i dessa hänseenden kunde komma i fråga, vore det ett allmänt önskemål, att den hjälp, som gäves, inriktades på de fall, där hjälpen kunde vara till avsedd nytta.

I främsta rummet måste sådana långtidsinkallade komma i fråga, som icke genom frivilligt åtagande förbundet sig till beredskapstjänstgöring. Den omständigheten, att sådant åtagande föreläge i fredstid — exempelvis genom anställning i reserven — borde dock icke utesluta att de åtgärder, som från statsverkets sida i angivna hänseenden kunde komma att vidtagas, i skäligen utsträckning komme jämväl nu avsedda långtidsinkallade till godo. Den tjänstgöring, som under den förstärkta försvarsberedskapen avkrävts en stor del av dessa långtidsinkallade, torde nämligen i många fall ha överstigit den som de skäligen haft anledning räkna med, när åtagandet skedde.

I det föregående hade avsetts sådan personal som under den förstärkta försvarsberedskapen under längre tid i följd varit i tjänst. Annorlunda ställde sig saken för dem som jämförelsevis korta perioder åt gången — med avlösning som regel efter tre månaders tjänstgöring — varit inkallade i militärtjänst. Den arbetslöshet, som efter beredskapstjänstgöringens upphörande i dessa fall kunde komma att föreligga, syntes som regel icke kunna anses vara föranledd av beredskapstjänstgöringen eller eljest stå i samband med denna utan mera betingas av det allmänna arbetsmarknadsläget eller av förhållandena i de individuella fallen. Den närmare utredning, som vore erforderlig för de långtidsinkallades del, syntes icke böra avse dessa grupper av inkallade. De sysselsättningsproblem, som för deras del kunde uppstå, torde komma att i vanlig ordning uppmärksammas av statens arbetsmarknadskommission. Sätillvida borde vid utredningen även dessa frågor uppmärksammas som de arbetstillfällen, vilka till följd av försvarsberedskapens upphörande uppkomme inom försvarsväsendet, borde komma även dylika arbetslösa till del.

Jämlikt Kungl. Maj:ts förenämnda bemyndigande anmodade statsrådet Quensel f. d. landshövdingen A. B. Gärde, kaptenen K. G. Brandberg, underofficeren av 2. graden i flottans reserv O. H. Carlsson samt riksdagsmannen J. A. Ericsson att verkställa utredningen, varvid åt Gärde uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Efter verkställt uppdrag ha utredningsmännen, vilka antagit benämningen *försvarsberedskapsutvecklingsutredning nr 1*, avgivit ett den 31 ja-

nuari 1945 dagtecknat betänkande (SOU 1945:3). Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarsväsendets lönenämnd, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, statskontoret, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, socialstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, överstyrelsen för yrkesutbildning, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Norrbottens län, svenska landskommunernas förbund, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund samt värnpliktiga officerares riksförbund.

Allmänna synpunkter.

Utredningen.

I syfte att skapa underlag för bedömningen av uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem för de långtidsinkallade har utredningen från truppregistreringsmyndigheterna infordrat särskilda upplysningar rörande vissa personalgruppers militära tjänstgöringsförhållanden m. m. Undersökningen, som avsett i tjänst varande personal, vilken den 1 oktober 1944 under en tid av minst två år — bortsett från uppehåll av högst tre månaders varaktighet — fullgjort oavbruten militärtjänstgöring, har berört följande personalgrupper, nämligen reservofficerare, utnämnda år 1942 eller tidigare, reservunderofficerare, över stat anställt manskap, värnpliktiga officerare, tillhörande 1941 års klass eller äldre, värnpliktiga underofficerare, tillhörande 1941 års klass eller äldre, värnpliktigt, f. d. fast anställt manskap samt övriga värnpliktiga, tillhörande 1941 års klass eller äldre.

Den av utredningen sålunda gjorda undersökningen har givit vid handen, att sammanlagda antalet dylika långtidsinkallade utgjorde 6 237. Dessas förhållanden ha underkastats undersökningar i vissa avseenden. En närmare redogörelse härför har lämnats i betänkandet (s. 11 ff). Av denna framgår bland annat, att 2 378 kunde anses vara tvångsvis ianspråktagna, medan återstoden fullgjorde den militära tjänstgöringen efter mer eller mindre frivilligt åtagande. Av samtliga undersökta långtidsinkallade hade 2 399 uppnått en levnadsålder av över 40 år och för 3 211 uppgick beredskapstjänstgöringstiden till mer än fyra år.

Utredningen har vidare företagit vissa undersökningar rörande de långtidsinkallades återförande till civil sysselsättning. Härutinnan har utredningen framhållit följande allmänna synpunkter.

Det syntes icke vara möjligt att nu bedöma den tidpunkt, vid vilken den förstärkta försvarsberedskapen kunde vara avvecklad och den till beredskapstjänst inkallade personalen i sin helhet återförd till civilt sysselsättningsområde. Ej heller syntes det vara möjligt att ställa någon prognos rörande arbetsmarknadsläget under avvecklingen. Om man emellertid utginge från att arbetsmarknaden vid försvarsberedskapens avveckling komme att ställas inför med omställningen förenade svårigheter, låge det i sakens natur, att sysselsättningsproblemet för de långtidsinkallade kunde bli svår-
bemästrat. På grund av i flertalet fall mycket lång frånvarotid från civilt sysselsättningsområde hade de långtidsinkallade förlorat kontakten med den civila arbetsmarknaden. Vid militärtjänstgöringens början uppnådd yrkesfärdighet hade i många fall gått förlorad eller avsevärt nedgått. Om antalet arbetstillfällen i samband med en beredskapsavveckling komme att bli förhållandevis ringa, syntes de långtidsinkallade av nyssnämnd anledning få betydande svårigheter att vinna utkomst på den civila arbetsmarknaden.

Nu antydda svårigheter syntes i särskilt hög grad komma att göra sig gällande, därest försvarsberedskapen komme att avvecklas på förhållandevis kort tid. Det skulle nämligen innebära, att ett relativt stort antal personer under kort tidsperiod skulle komma att återföras till civila sysselsättningsområden. Det syntes dock utredningen sannolikt, att avvecklingen av försvarsberedskapen komme att ske gradvis. Ur de synpunkter, utredningen närmast hade att företräda, vore detta också eftersträfvansvärt, eftersom i det enskilda fallet visst rådrum härigenom uppkomme för sysselsättningsproble-
mets lösning. Skulle å andra sidan en snabb avveckling av den egentliga försvarsberedskapen kunna äga rum, finge man dock förutsätta, att försvaret under en övergångsperiod behövde disponera över större personalstyrka än den normalt i fred tillgängliga. Möjligheter till fortsatt militärtjänstgöring under någon tid syntes alltså komma att förefinnas för de till beredskapstjänstgöring då inkallade. Härigenom minskades tvevelsutän de förut berörda svårigheterna på arbetsmarknaden. I det enskilda fallet kunde också försörjningsproblemet på så sätt få en temporär lösning.

Beträffande föreliggande möjligheter till fortsatt militärtjänstgöring har utredningen anfört bland annat följande.

Utredningen hade för sin del utgått från att beredskapens omfattning icke kunde nedgå i samma takt vid de skilda försvarsgrenarna. Redan på grund därav komme återförandet till civilt sysselsättningsområde av den till militärtjänstgöring inkallade personalen att ske successivt under viss övergångs-
tid. Vidare hade utredningen förutsatt, att en avveckling av de i anledning av försvarsberedskapen vidtagna åtgärderna komme att erfordra en viss personalstyrka utöver den i fred tillgängliga. För huvuddelen av de långtidsinkallade borde alltså vissa möjligheter till fortsatt militärtjänstgöring föreligga, varigenom i det enskilda fallet visst rådrum syntes kunna lämnas för ordnandet av återgången till civil sysselsättning. Vissa skiljaktigheter gjorde sig emellertid gällande i avseende på å ena sidan inkallade tillhörande gruppen övriga värnpliktiga och å andra sidan befälsutbildade av olika kategorier. Även för de befälsutbildade vore dock förutsättningarna för att under viss tid få kvarstanna i militärtjänstgöring förhållandevis goda.

I 1942 års försvarsbeslut hade förutsatts, att officerare och underofficere i reserven skulle i fred efter frivilligt åtagande kunna inbeordras till

tjänstgöring under längre tid. Sannolikt komme denna möjlighet att utnyttjas av åtskilliga officerare och underofficerare i reserven, vilka fullgjort långvarig beredskapstjänstgöring. Det syntes önskvärt, att vid en avveckling av den nuvarande försvarsberedskapen reservutnämnda officerare och underofficerare gäves visst företräde vid ansökan om fullgörande av frivillig tjänstgöring.

Den möjlighet att fullgöra frivillig militärtjänstgöring, som under en följd av år stått öppen för officerare och underofficerare i reserven, därest officers- eller underofficersbeställning på aktiv stat funnits vakant, borde enligt utredningens mening bibehållas.

Rekryteringen av fast anställt manskap vid armén och marinen under åren 1943 och 1944 hade icke lämnat ett ur kvantitativ synpunkt tillfredsställande resultat. På grund därav finnes nu betydande vakanser i manskapsbeställningarna, och vakanser syntes också i viss utsträckning vara förhanden i furirsbeställningar. Möjligheter syntes alltså föreligga för att förutvarande fast anställda, som innehade anställning över stat eller såsom värnpliktiga fullgjort längre tids militärtjänstgöring och till följd därav behövde visst rådrum för att ordna övergången till civilt förvävsområde, kunde beredas tillfälle att även efter avvecklingen av försvarsberedskapen fullgöra fortsatt militärtjänstgöring i beställning på aktiv stat.

Såsom förutsättning för att de långtidsinkallade i allmänhet skulle kunna beredas tillfälle till fortsatt militärtjänstgöring under tiden för försvarsberedskapens avveckling har utredningen angivit, att inkallelser med stöd av 28 § gällande värnpliktslag kunde äga rum jämväl under denna tid och att möjligheterna till anställning över stat enligt därom särskilt utfärdade föreskrifter stode öppna under motsvarande tid.

I syfte att utreda förutsättningarna i det individuella fallet för de långtidsinkallade att vid beredskapsavvecklingen vinna utkomst på den civila arbetsmarknaden har utredningen också företagit vissa undersökningar (betänkandet s. 22 ff). Av dessa framgår bland annat, att 1 249 långtidsinkallade förklarar sig kunna återgå till tidigare innehavda anställningar och 580 förklarar sig kunna påräkna att vid försvarsberedskapens avveckling erhålla annan anställning.

Utredningen har sammanfattat sina synpunkter i anledning av gjorda undersökningar på följande sätt.

Utredningen ansåge sig på grundval av det förebragta undersökningsmaterialet böra framhålla, att avsevärda svårigheter syntes komma att uppstå vid ett återförande till civilt sysselsättningsområde av de långtidsinkallade. I vad mån dessa svårigheter komme att bliva särskilt markerade inom vissa näringsgrenar vore undandraget ett säkert bedömande. Det förefölle emellertid utredningen av olika anledningar sannolikt, att de långtidsinkallade inom näringsgrenarna industri och hantverk samt handel härvid komme att möta större svårigheter än övriga. Som redan tidigare framhållits syntes svårigheterna för de långtidsinkallade över huvud att erhålla anställningar vid beredskapsavvecklingen till en del kunna elimineras genom att dessa bereddes möjlighet till fortsatt militärtjänstgöring under en övergångsperiod och på grund härav successivt komme att återföras till den civila arbetsmarknaden. Detta syntes emellertid icke vara tillräckligt

för lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen för de närmast ifrågavarande.

Såsom åtgärder ägnade att underlätta lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen för de till längre tids militärtjänstgöring inkallade har utredningen föreslagit dels värnpliktslån enligt delvis andra grunder än för närvarande, i främsta rummet avsedda för långtidsinkallade, vilka komma att bedriva studier av längre tids varaktighet eller ämna starta egna företag, dels en särskild avvecklingsersättning såsom ekonomisk hjälp vid arbetslöshet eller såsom lönefyllnad i vissa fall i vunnen anställning, dels ock yrkesutbildning i särskilda fortbildnings- eller omskolningskurser kombinerad med avvecklingsersättning.

I anslutning härtill har utredningen framhållit följande allmänna motiv för sitt ståndpunktstagande.

Utredningens förslag till lösning av sysselsättnings- och försörjningsproblemen för de till längre tids militärtjänstgöring inkallade borde ses mot bakgrunden av redan vidtagna eller planerade åtgärder från statsmakternas sida för en lösning av de sociala efterkrigsproblemen i allmänhet. Att utredningen för de långtidsinkallades vidkommande föresloge åtgärder, vilka måhända bleve förmånligare för den enskilde än dem som samhället i allmänhet kunde komma att vidtaga för lösning av arbetslöshetsproblemen, sammänhängande med utredningens uppfattning, att de till längre tids militärtjänstgöring inkallade genom sin långa frånvaro från civil verksamhet komme att möta större svårigheter än andra vid lösandet av för dem uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem. Den samhällseliga insats dessa haft att utföra under ofta påfrestande förhållanden borde jämväl, i den mån behov härav föreläge, berättiga dem till det allmännas särskilda omsorger vid återgången till civil sysselsättning.

Yttranden.

Utredningens förslag att de långtidsinkallade vid försvarsberedskapens avveckling skola beredas särskilda förmåner i form av värnpliktslån, avvecklingsersättning eller yrkesutbildning ha i remissyttrandena lämnats utan erinran. De föreslagna åtgärderna ha betecknats såsom ändamålsenliga och i huvudsak väl avvägda. *Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering* har dock framhållit, att ur den synpunkt kommissionen i första hand hade att bevaka, nämligen att en jämn och hög sysselsättning skulle vidmakthållas efter kriget, större anledning knappast funnes att vidtaga särskilda åtgärder till förmån för dem som på grund av lång inkallelse till militärtjänstgöring fått sina framtidsutsikter på arbetsmarknaden beskurna än att vidtaga motsvarande åtgärder till förmån för all annan arbetskraft, som hade speciella svårigheter att erhålla lämplig sysselsättning. I fråga om de långtidsinkallade gällde emellertid enligt kommissionens mening icke blott att de tillhörde de grupper, i fråga om vilka särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder i många fall vore erforderliga, utan även att samhället gent-

emot dem hade sådana särskilda förpliktelse, att det trots allt kunde vara motiverat att bryta ut frågan om deras övergång till civilt arbete ur det allmänna sysselsättningspolitiska sammanhanget. Ur rättvisesynpunkt hade kommissionen funnit befogat att lämna de långtidsinkallade hjälp av den allmänna karaktär, som utredningen föreslagit.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet och värnpliktiga officerares riksförbund ha framhållit betydelsen av att bestämmelser utfärdades angående den militära beredskapstjänstgöringens tillgodoräkning i meritavseende.

Mot utredningens förslag, att de långtidsinkallade skulle beredas visst rådrum genom fortsatt militärtjänstgöring under avvecklingsperioden har i princip ingen erinran rests. *Statens arbetsmarknads-kommission* har emellertid framhållit, att för inkallelser jämlikt 28 § värnpliktslagen fordrades, att rikets försvar eller dess säkerhet eljest det krävde, vilket knappast syntes kunna vara förhållandet, då det pågående kriget avslutats och neutralitetsvakt icke längre befundes erforderlig. För att möjliggöra fortsatt tjänstgöring för de långtidsinkallade har kommissionen därför förordat, att Kungl. Maj:t skulle utverka riksdagens bemyndigande att — utan hinder av att i 28 § 1 mom. gällande värnpliktslag stadgade förutsättningar för inkallelser av värnpliktiga icke längre föreläge efter den dag, då neutralitetsskydd icke behövde upprätthållas — i tjänst behålla och till tjänstgöring inkalla värnpliktiga för att utföra sådana arbeten, vilka ägde samband med avvecklingen av de i anledning av beredskapen vidtagna åtgärderna. Detsamma borde enligt kommissionens mening gälla sådan icke ständigt tjänstgörande fast anställd personal, som vore skyldig att efter order tjänstgöra under tid, då värnpliktiga inkallades till tjänstgöring för rikets försvar.

Överbefälhavaren har framhållit, att försvarsberedskapens avveckling till väsentliga delar borde kunna genomföras med civil personal, som tillfälligt anställdes enligt de grunder, som vore normerande på den civila arbetsmarknaden. På så sätt kunde åtskilliga långtidsinkallade erhålla sysselsättning, som i viss mån gäve dem motsvarande rådrum som en fortsatt inkallelse skulle göra. Å andra sidan måste man räkna med att vissa arbetsuppgifter krävde tillgång till utbildad militär personal och att personalbehovet därför icke helt kunde fyllas med värnpliktiga, som toges i anspråk enligt 27 § värnpliktslagen. Under förutsättning att beslut fattades om successiv avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen ansåge överbefälhavaren inkallelse kunna ske enligt 28 § värnpliktslagen. Åt delvis liknande synpunkter har *statens arbetsmarknads-kommission* givit uttryck och uttalat, att utförande av med försvarsberedskapens avveckling sammanhörande arbeten i militär regi med inkallad militär personal icke borde ske, då det vore uppenbart, att överlämnande av arbetena till den allmänna arbetsmarknaden skulle leda till ett ur ekonomiska och andra synpunkter avsevärt bättre resultat. Vilketdera alternativet, som borde komma i fråga, hade kommis-

sionen emellertid ansett böra bliva beroende på arbetets karaktär och resultatet av den inventering av arbetstillfällen inom försvaret, som vore avsedd att komma till stånd.

Försvarets civilförvaltning har anfört, att avgörandet av frågan om kvarhållande i tjänst av personal för vissa arbetsuppgifter givetvis i första hand måste ske med utgångspunkt från det oundgängliga behovet av för föreliggande arbetsuppgifter lämpad arbetskraft. Vidare har förvaltningen erinrat, att förutsättningen för att personalen skulle kunna tagas i anspråk för den avsedda tjänstgöringen vore, att 28 § värnpliktslagen kunde tillämpas. Skulle inkallelser icke kunna ske med tillämpning av nämnda författningsrum, syntes annan utväg icke stå till buds än att särskild lag om den ifrågasatta tjänstgöringen utfärdades. I samband därmed borde också föreskrivas, att krigsavlöningsreglementet med därtill hörande bestämmelser skulle tillämpas å dem, som på angivet sätt togs i anspråk för tjänstgöring.

Försvarsväsendets lönenämnd har erinrat, att nämnden i samband med avgivande av yttrande över förslag till nytt krigsavlöningsreglemente förordat, att begreppet krigstjänstgöring skulle anknytas till det förhållandet, att värnpliktiga vore inkallade i kraft av 28 § värnpliktslagen. Ett kvarhållande av långtidsinkallade värnpliktiga med stöd av åberopade paragraf under en jämförelsevis lång avvecklingsperiod syntes nämnden nödvändig-göra, att särskilda föreskrifter utfärdades till undvikande av att krigsavlöningsreglementet därunder bibehölles i tillämpning jämväl för annan personal än de långtidsinkallade.

Behovet av att de långtidsinkallade, särskilt då frivilligt tjänstgörande personal och krigsfrivilliga, erhöle orientering om läget på arbetsmarknaden har understrukits av *statskontoret* och *statens arbetsmarknadskommission*. Kommissionen har framhållit, att denna personal med hänsyn till det allmännas intressen om möjligt borde återgå till civil sysselsättning, innan omställningen på arbetsmarknaden inträffade och antalet arbetstillfällen kunde komma att minska.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har framhållit, att den reservutnämnda personalen borde beredas företräde framför pensionsavgången personal, då det gällde frivillig tjänstgöring i fredstid för reservpersonal ävensom tjänstgöring på vakanta officersbeställningar. *Svenska flottans reservofficersförbund* och *svenska reservunderofficersförbundet* ha ansett, att reservpersonal, som i samband med försvarsberedskapens avveckling överginge till att fullgöra frivillig tjänstgöring enligt de för fredstid gällande bestämmelserna borde — om ifrågavarande tjänstgöring icke kunde upphöra förrän efter det försvarsberedskapen hunnit avvecklas — bibehållas vid den rätt till föreslagna förmåner, som personalen eljest skulle kunnat ha vid beredskapsavvecklingen.

Departements-
chefen.

Ehuru det ännu icke kan bedömas vare sig när eller under vilka förhållanden vårt försvarsväsende kan komma att återgå till fredsfot, synes det erforderligt, att åtgärderna för försvarets omställning efter fredsförhållanden redan nu planläggas och förberedas. Sålunda har, bland andra åtgärder, ansetts lämpligt att undersöka möjligheterna för inkallad personal att vid beredskapens upphörande återgå till civil verksamhet samt att i mån av behov förbereda vidtagandet av särskilda åtgärder från statsmakternas sida för att underlätta nämnda återgång. Arten och omfattningen av åtgärderna torde böra vara i förväg i huvudsak fastställda för att deras genomförande icke onödigtvis skall fördröjas och personalen i fråga därigenom komma i svårigheter.

I detta syfte ha särskilda utredningsmän varit tillkallade för att inom försvarsdepartementet enligt meddelade direktiv biträda med omprövning av uppkommande frågor angående återförande till civil verksamhet av personal, som varit inkallad till beredskapstjänstgöring.

Till grund för sina förslag har utredningen lagt en undersökning rörande dels den omfattning, i vilken personal av olika kategorier hösten 1944 befunnit sig i praktiskt taget ständigt tjänstgöring sedan minst två år tillbaka, dels ock denna personals förutsättningar att utan hjälp av det allmänna ordna sin återgång till civil verksamhet, då militärtjänstgöringen avslutas vid försvarsberedskapens upphörande.

Av undersökningen framgår, att över 6 000 personer hösten 1944 voro i militär tjänst sedan mera än två år tillbaka. Hälften av dessa hade t. o. m. en tjänstgöringstid av mera än fyra år. Undersökningen visar vidare, att i det närmaste 2 400 fullgjorde sin tjänstgöring på grund av militär myndighets åläggande, d. v. s. voro att anse såsom tvångsinkallade. Återstoden eller omkring 3 800 voro ianspråkta för militär tjänstgöring efter eget medgivande eller efter ansökan. Anmärkas må dock, att skillnaden mellan tvångsinkallelse och frivillig tjänstgöring i vissa fall är svävande. Av undersökningen framgår även, att omkring 70 procent av samtliga de långtids-tjänstgörande beräknas få svårigheter att lösa sina sysselsättnings- och försörjningsproblem vid en avveckling av försvarsberedskapen.

I anslutning till de meddelade direktiven och med stöd av den verkställda undersökningen har utredningen framlagt förslag till åtgärder för att bereda långtidsinkallad personal stöd vid den blivande återgången till civil verksamhet.

Utredningens förslag innebär, att långtidstjänstgörande personal skulle erhålla — förutom visst rådrum med övergången till civil verksamhet genom fortsatt militärtjänstgöring för arbetsuppgifter, som sammanhöra med beredskapens avveckling — ekonomiskt stöd, efter eget val i form av antingen en avvecklingsersättning, som skulle utgå under viss övergångstid och beräknas efter särskilda regler, eller yrkesutbildning i kombination med avvecklingsersättning eller ock värnpliktslån. Förmånerna skulle emellertid

tillkomma endast dem, som tvångsvis varit tagna i anspråk för tjänstgöring under en tid av minst två år och befinna sig i tjänstgöring vid den tidpunkt, då beredskapen börjar avvecklas, dock med möjlighet för myndigheterna att inom vissa närmare angivna gränser medgiva motsvarande förmåner jämväl åt andra, därest särskilda omständigheter därtill föranleda. De av utredningen föreslagna åtgärderna kunna i vissa fall bli förmånligare för den enskilde än dem, som samhället kan komma att vidtaga för lösningen av arbetslöshetsproblem i allmänhet. En dylik undantagsställning har dock av utredningen ansetts befogad med hänsyn till att de till längre tids militärtjänstgöring inkallade genom sin långa frånvaro från civil verksamhet beräknas komma att möta större svårigheter än andra vid lösandet av för dem uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem samt med beaktande jämväl av den samhälleliga insats, de inkallade haft att utföra under ofta påfrestande förhållanden.

De av utredningen framlagda förslagen ha i sina huvuddrag lämnats utan erinran i de däröver avgivna utlåtandena.

För egen del finner jag med hänsyn till vad som framkommit vid den av utredningen gjorda undersökningen rörande den långtidsinkallade personalens förhållanden och på av utredningen anförda skäl uppenbart, att särskilda åtgärder böra vidtagas för att för inkallad personal underlätta återgången till civil verksamhet efter beredskapens upphörande. I huvudsak kan jag också biträda de förslag till åtgärder, som av utredningen framlagts. I vissa avseenden äro dock ändringar enligt min mening påkallade.

Utredningen har föreslagit, att långtidsinkallad personal, som icke längre erfordras för egentliga beredskapsuppgifter, skall erhålla tillfälle till fortsatt militärtjänstgöring i samma ordning som tidigare, d. v. s. i fråga om värnpliktiga med stöd av 28 § värnpliktslagen, och att personalen därunder skall sysselsättas med avvecklingsåtgärder av skilda slag.

Även om det ännu icke är möjligt att i alla delar slutligt bedöma under vilka former beredskapen kan komma att avvecklas, synas mig vissa hållpunkter redan nu kunna angivas. Sålunda torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att med beaktande av de särskilda förhållanden, som kunna göra sig gällande inom olika försvaret tillhörande områden, avgöra, när neutralitetsvakt icke längre kan anses erforderlig. Såsom huvudregel bör gälla, att därefter några inkallelser till tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen icke må komma i fråga och att ej heller reservpersonal eller annan med denna likställd personal utöver den, som i fredstid kan tagas i anspråk, må inbeordras till tjänstgöring. Sådana till tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen inkallade värnpliktiga, vilka vid ifrågavarande tidpunkt befinna sig i tjänst för att fullgöra dem enligt fredsbestämmelser åliggande tjänstgöring, skola dock givetvis kvarbliva i tjänstgöring under därför bestämd tid. Det synes böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att för denna personal meddela föreskrift, om och i vad mån den efter beredskapens upphörande fort-

satta tjänstgöringen skall med avseende å de värnpliktiga tillkommande ekonomiska förmåner anses såsom tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen eller enligt 27 § samma lag. Avgörandet härutinnan torde få träffas under hänsynstagande till att dessa värnpliktiga varit berättigade till krigslön och till familjebidrag enligt krigsfamiljebidragsförordningen under den del av tjänstgöringstiden, som sammanfallit med beredskapstiden, och att en övergång till fredslön och fredsfamiljebidrag kan komma att, åtminstone i vissa fall, medföra sämre förmåner, något som torde böra undvikas under en sammanhängande tjänstgöringsperiod.

För utförandet av med försvarsberedskapens avveckling sammanhängande särskilda arbetsuppgifter bör i första hand tagas i anspråk i fredsorganisationen ingående personal. I den mån denna personal icke förslår, bör, såsom också i vissa av de avgivna utlåtandena framhållits, civil personal tillfälligt anställas för arbetets utförande. Därvid bör företräde lämnas långtidsinkallad militär personal, som befinner sig i tjänstgöring vid tiden för beredskapens upphörande. Härigenom vinnes även fördelen, att personalen i fråga erhåller rådrom för att ordna sin slutliga återgång till civilt arbete. Hinder synes emellertid icke böra möta att, om och i den mån så befinnes lämpligt, bestämma utgående ersättning till belopp, svarande mot den krigsavlönning och i förekommande fall familjebidrag jämte hemortslön, som utgått under tiden för den militära tjänstgöringen. I fall, då militär personal kan komma att erfordras för vissa särskilda arbetsuppgifter och detta personalbehov icke kan tillgodoses inom ramen för fredsorganisationen, torde frivillig militärtjänstgöring böra komma i fråga och sådan medgivnas långtidsinkallad personal, som eljest skulle ha hemförlovats. Jag förutsätter, att det även för detta fall skall få ankomma på Kungl. Maj:t att föreskriva, att den fortsatta tjänstgöringen efter beredskapens upphörande skall i fråga om ekonomiska förmåner anses såsom tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen. Även frivillig personal av olika kategorier, som varit i tjänst under beredskapstiden men likväl icke i likhet med tvångsvis ianspråktagen personal anses böra bliva berättigad till ekonomiskt stöd för underlättande av övergången till civil verksamhet, bör enligt mitt förmenande kunna ifrågakomma för tillfällig civil anställning och för frivillig militärtjänstgöring av förut angivet slag.

Möjligheten att nu nämnda åtgärder icke bliva tillfyllest för tillgodoseende av det vid avveckling av försvarsberedskapen uppkommande personalbehovet torde emellertid icke kunna helt uteslutas. I undantagsfall kan det visa sig behövt att för med avvecklingen sammanhörande uppgifter tvångsinkalla värnpliktiga. I den mån så är möjligt med hänsyn till arbetsuppgifternas art böra därvid i främsta rummet sådana värnpliktiga komma i fråga som fullgjort ingen eller ringa beredskapstjänst. Dylika inkallelser torde böra grundas på för ändamålet stiftad särskild lag. Det är min avsikt att taga spörsmålet härom under ytterligare övervägande och för det fall

att så skulle visa sig påkallat framdeles föreslå åtgärder i detta avseende.

Den personal, som vid tidpunkten för beredskapens avveckling är i tjänstgöring och då fyller villkoren för erhållande av stöd vid återgången till civil verksamhet, bör enligt mitt förmenande bibehålla rätten härtill, även om den enskilde före denna återgång kommer att — för arbetsuppgifter, som sammanhänga med beredskapens avveckling — under längre eller kortare tid tagas i anspråk i civil anställning eller för frivillig militär tjänstgöring. Så bör dock icke under obegränsad tid vara fallet. Lämpligen bör på Kungl. Maj:t ankomma att i den mån så är möjligt meddela föreskrift av innebörd att avvecklingsperioden skall vid viss tidpunkt anses såsom avslutad, varav följer, att särskild personal icke därefter må inneha anställning eller vara inkallad för hithörande uppgifter. Vid denna tidpunkt eventuellt återstående uppgifter av angivet slag böra omhändertagas av inom fredsorganisationen disponibel personal.

Utredningens förslag om att rådrum för övergång till civil verksamhet skall beredas reservpersonal och f. d. fast anställt manskap även genom frivillig tjänstgöring å vakanta, i vederbörliga fredsstater upptagna beställningar finner jag mig böra biträda. Jag vill dock redan i detta sammanhang framhålla, att jag icke kan finna rimligt att under alla förhållanden utesluta dem, som erhålla möjlighet till dylik tjänstgöring, från det ekonomiska stöd vid övergången, som skall tillkomma annan personal. Jag förutsätter sålunda, att jämväl denna personal skall, i den mån så prövas skäligt, äga rätt till avvecklingsförmåner, därest tjänstgöringen å vakant beställning icke kommer att sträcka sig över längre tid än förslagsvis ett år.

Den, som erhållit tillfällig civil anställning eller fullgör frivillig tjänstgöring för utförande av arbetsuppgifter, sammanhängande med avvecklingen av beredskapen, skall givetvis äga avbryta anställningen eller tjänstgöringen, därest han får möjlighet att övergå till civil verksamhet. Det synes önskvärt, att vederbörande i den mån så låter sig göra återgår till sysselsättning på den civila arbetsmarknaden vid en tidpunkt, då förhållandevis goda arbetstillfällen erbjuda sig. I likhet med utredningen finner jag påkallat, att i nämnda syfte den nu frivilligt tjänstgörande personalen redan före beredskapens upphörande uppmanas att söka ordna övergången till civil verksamhet. Vissa åtgärder i detta syfte ha av mig vidtagits.

I det följande ingår jag närmare på frågan om de personalgrupper, vilkas övergång till civil verksamhet bör underlättas, och till villkoren härför.

Vad därefter angår arten av de ekonomiska förmåner, som av utredningen ansetts böra tillkomma de långtidsinkallade, alltså avvecklingsersättning, yrkesutbildning jämte avvecklingsersättning och värnpliktslån, finner jag i likhet med de hörda myndigheterna och sammanslutningarna desamma vara lämpliga. Jag återkommer i det följande till frågan om de olika förmanerna samt de förhållanden, under vilka de böra få utnyttjas.

Förutsättningar för åtnjutande av föreslagna förmåner m. m.

Utredningen.

De av utredningen föreslagna förmånerna åt de långtidsinkallade ha av utredningen ansetts böra tillkomma allenast dem, som fullgjort militärtjänstgöring i oavbruten följd under avsevärd tid. Endast i dylika fall kunde eventuella svårigheter vid lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen sägas vara väsentligen konstituerade av militärtjänstgöringen, medan i övriga fall liknande svårigheter huvudsakligen finge anses vara härledda av det allmänna läget på arbetsmarknaden.

Utredningen har såsom minimifordran för åtnjutande av de föreslagna förmånerna av olika slag ansett sig böra föreslå två års beredskapstjänstgöring i oavbruten följd, varvid i förekommande fall med beredskapstjänstgöring borde jämföras anställning över stat. Utredningen har framhållit, att beredskapstjänstgöring borde anses ha fullgjorts i oavbruten följd, även för det fall att i tjänstgöringen förekommit ett avbrott av högst tre månaders varaktighet. Med rätt att komma i åtnjutande av de tilltänkta förmånerna har vidare föreslagits förknippat det villkoret, att vederbörande vid tiden för försvarsberedskapens avveckling skall befinna sig i militärtjänstgöring.

Utredningen har emellertid ansett viss uppmjukning av dessa villkor kunna ifrågakomma och härom anfört följande.

Uppställandet av de förordade villkoren för rätt att komma i åtnjutande av de av utredningen föreslagna förmånerna kunde enligt utredningens uppfattning föranleda vissa erinringar. Sålunda kunde en person med högst avsevärd beredskapstjänstgöringstid tänkas befinna sig i tjänst vid tiden för försvarsberedskapens avveckling utan att därför vid detta tillfälle uppfylla villkoret om två års oavbruten militärtjänstgöring enligt tidigare given definition. Det syntes ej heller osannolikt, att någon efter mycket långvarig beredskapstjänstgöring kunde hava hemförlovats strax före påbörjandet av försvarsberedskapens avveckling, utan att hemförlovningen varit föranledd av den inkallades därom uttryckta önskemål och utan att han vunnit anställning på arbetsmarknaden. I dylika tänkbara fall skulle det säkerligen framstå såsom orättvist, om vederbörande skulle förklaras icke berättigad att komma i åtnjutande av de av utredningen föreslagna förmånerna. Utredningen ansåge därför befogat, att de föreslagna förmånerna skulle efter särskild prövning kunna utgå jämväl i sådana fall, där vederbörande vid tiden för försvarsberedskapens avveckling antingen icke befunne sig i tjänst eller icke kunde räkna en sammanhängande beredskapstjänstgöringstid av minst två år, under förutsättning dock att den sammanlagda beredskapstjänstgöringstiden i dylika fall vore särskilt lång. Utredningen ville därför föreslå, att jämväl sådan hemförlovad, som vid tidpunkt, då på utredningens förslag grundade bestämmelser gällde, under de tre närmast före nämnda tidpunkt förflutna åren fullgjort beredskapstjänstgöring under sammanlagt minst två år, skulle kunna komma i åtnjutande av förmånerna i fråga.

Enligt de utredningen meddelade direktiven måste uppkommande samsättnings- och försörjningsproblem bedömas på annat sätt för de tvångsvis för längre tid inkallade än för andra inkallade och frivilligt tjänstgörande. Utredningen har med anledning härav framhållit, att det förelegat svarigheter att åstadkomma en fullt tillförlitlig sammanställning rörande antalet tvångsvis ianspråktaga långtidsinkallade, och härom i övrigt anfört följande.

Vid en bedömning av hithörande spörsmål syntes för övrigt, enligt utredningens uppfattning, hänsyn böra tagas därtill, att för viss tjänstgöring icke alltid helt klarlagts, huruvida densamma varit fullt frivillig eller icke. I många fall vore nämligen graden av frivillighet, enligt utredningens uppfattning, i större eller mindre mån tveksam. Endast i ett fall, nämligen då någon arbetssökande av den offentliga arbetsförmedlingen hänvisats till militärtjänstgöring och på ansökan blivit inkallad till sådan, syntes kunna fastslås, att fullständig frivillighet vore för handen. I övrigt kunde det exempelvis röra sig om sådana förhållanden, att det vid ett tillfälligt hempermitterat förband uppstått fråga om fortsatt tjänstgöring för ett fåtal av den förbandet tillhörande personalen i syfte att ordna upp vissa förråd eller dylikt. Under förutsättning, att det erforderliga personalbehovet icke kunnat täckas efter »frivillig» anmälan, hade möjlighet för ianspråktagande medelst tvång ofta förelegat. Då det gällde reservpersonalen syntes vidare i viss utsträckning militärtjänstgöringen baseras på en principiellt liknande frivillighet, d. v. s. vederbörande hade efter en period av tvångsvis tjänstgöring tillfrågats, om han vore villig att fortsätta sin tjänstgöring under ytterligare någon tid. Inför risken av ett fortsatt ianspråktagande medelst tvång torde den tillfrågade många gånger ha förklarat sig villig att fortsätta tjänstgöringen i förhoppning att härigenom kunna erhålla hempermittering eller hemförlovning vid den med hänsyn till hans personliga intressen lämpligaste tidpunkten.

Principiellt ansåge utredningen riktigt, att de föreslagna förmånerna skulle tillkomma allenast den som tvångsvis tagits i anspråk för militärtjänstgöring. Vad utredningen anfört rörande den frivilliga tjänstgöringens karaktär i många fall syntes utredningen dock vara av natur att böra föranleda ett jämförelsevis välvilligt bedömande i nu berörda avseende, då fråga vore om långtidsinkallads rätt till föreslagna förmåner.

Vidare har utredningen framhållit, att bland de krigsfrivilliga torde finnas ett mindre antal, som under tiden för en långvarig militärtjänstgöring uppnått en levnadsålder av 47 år och därvid avförts såsom värnpliktiga men fortsatt tjänstgöringen såsom krigsfrivilliga. Utredningen funne skäl kunna anföras för att dessa krigsfrivilliga under vissa betingelser skulle bli berättigade till de föreslagna förmånerna. Utredningen hade emellertid icke ansett sig kunna föreslå, att denna personalkategori skulle göras delaktig av de särskilda förmånerna åt långtidsinkallade. Skälet härtill hade varit, att arbetsmarknadsläget under senare år varit relativt gott och följaktligen större svarigheter icke kunnat föreligga för de krigsfrivilliga att erhålla anställningar på den civila arbetsmarknaden. Utredningen förutsatte emellertid, att de närmast berörda krigsfrivilliga i samband med försvarsbered-

skapens avveckling komme att i görlig mån beredas rådrom för lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen.

Yttranden.

I fråga om utredningens förslag, att allenast personal, som varit inkallad till tvångsvis tjänstgöring, skall kunna komma i åtnjutande av föreslagna förmåner, ha delvis avvikande meningar anförts i några remissyttranden. Sålunda har *överbefälhavaren* framhållit, att det vid tillämpningen av bestämmelser härom, som grundas på utredningsförslaget, måste noga tillses, att endast de, som fullgjort verkligt frivillig tjänstgöring, undantoges. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har framhållit, att just bland de frivilligt tjänstgörande funnes åtskilliga, vilka vid beredskapens avveckling komme att möta svårigheter vid placeringen på den civila arbetsmarknaden. Dessa svårigheter bleve av samma art som de, vilka komme att möta de tvångsvis ianspråktagna. Det syntes därför till sist bliva samhället, som med lämpliga åtgärder finge underlätta övergången till civil verksamhet också för de frivilligt tjänstgörande. Under sådana förhållanden har länsstyrelsen ansett lyckligast, att denna grupp icke i princip utestängdes från föreslagna förmåner. *Landsorganisationen* har visserligen funnit utredningens skäl för uteslutande av de frivilligt tjänstgörande från rätt till föreslagna förmåner bärande men dock framhållit, att den motsatta ståndpunkten nog för många fall kunnat försvaras med att tillgången till frivilligt tjänstgörande personal över huvud gjort tvångsinkallelser i vissa fall överflödiga. *Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden* har ansett kravet på ådagalagd tvångsvis fullgjord tjänstgöring böra utgå och som skäl härför anført, att det icke alltid syntes vara möjligt att fastställa, om en tjänstgöring varit frivillig eller pålagd tvångsvis, samt att många av dem, som låtit sig frivilligt inkallas, tvingats härtill av med försvarsberedskapen sammanhängande omständigheter. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* har funnit påkallat, att åtgärder vidtoges för en uppdelning av de långtidsinkallade på kategorierna frivilligt tjänstgörande och tvångsvis ianspråktagna.

Försvarets civilförvaltning har funnit sig böra framhålla, att andra kategorier än de av utredningens undersökningar berörda till följd av beredskapen kommit att tagas i anspråk för tjänstgöring i en omfattning, som icke tidigare kunnat förutses. Civilförvaltningen har härvid närmast syftat på personal på reservstat och frivillig övergångsstat. Ehuru denna personal åtnjöte lön även för tid, varunder tjänstgöring icke fullgjordes, hade civilförvaltningen dock ansett fall kunna uppkomma, där det kunde vara skäligt att bereda även sådan personal enahanda förmåner som andra långtidsinkallade, och funnit möjlighet därtill böra hållas öppen.

Utredningens förslag att från rätt till föreslagna förmåner helt utesluta de krigsfrivilliga har rönt gensaga i några remissyttranden. *Chefen för marinen* har sålunda ansett skäligt, att vissa åtgärder vidtoges för under-

lättande av övergången till civil verksamhet jämväl för nu ifrågavarande personal. Därvid har understrukits behovet av rådrum för de krigsfrivilliga och därutöver ifrågasatts, om icke i särskilt ömmande fall avvecklingsersättning skulle kunna utgå till dem. Även *statens arbetsmarknads-kommission* har ansett i vart fall vissa grupper av krigsfrivilliga böra ur skälighetssynpunkt bedömas på samma sätt som tvångsvis ianspråktagna. Detta borde gälla bland andra medlemmar av sjövärns kåren, vilka emottagit förordnande till officerare eller underofficerare enligt för fred gällande bestämmelser och som till följd därav ålagts tjänstgöra under avsevärd tid, ävensom krigsfrivilliga, vilkas tjänstgöring fullgjorts i följd med värnplikts-tjänstgöring. Åt en liknande uppfattning har också *försvarsväsendets personalvårdsnämnd* givit uttryck. Nämnden har nämligen hållit före, att svårigheter, vilka sannolikt komme att möta sådana krigsfrivilliga som fullgjort långvarig beredskapstjänstgöring i egenskap av värnpliktiga och vid en uppnådd levnadsålder av 47 år avförts såsom värnpliktiga men fortsatt tjänstgöringen såsom krigsfrivilliga, måste sägas vara konstituerade av militärtjänstgöringen. Nämnden har föreslagit, att krigsfrivillig, som vid tidpunkt, då på utredningens förslag grundade bestämmelser gällde, under de tre närmast före nämnda tidpunkt förflutna åren fullgjort beredskapstjänstgöring i egenskap av fast anställd eller såsom värnpliktig under sammanlagt minst två år, skulle kunna beredas de av utredningen föreslagna förmånerna. Även *tjänstemännens centralorganisation* har anført, att de krigsfrivilliga i dylika fall borde göras berättigade till avvecklingsförmåner.

De av utredningen förordade minimivillkoren i fråga om beredskapstjänstgöringens längd för åtnjutande av rätt till föreslagna förmåner ha i huvudsak lämnats utan erinran i remissyttrandena. I åtskilliga av dessa har dock framhållits, att gränsfall alltid kunde uppstå. Sålunda har *landsorganisationen* framhållit, att det knappast kunde undgås att fastställa vissa minimitider, efter vilka sysselsättningssvårigheterna kunde presumeras vara väsentligen beroende av militärtjänsten. Uppenbarligen kunde dock dylika fixa tidsvillkor, hur än tiden sattes, i många fall leda till reella orättvisor. Dylika konsekvenser ha *landsorganisationen* m. fl. ansett böra förebyggas genom en regel, som möjliggjorde att i fall av påtagligt orsakssammanhang mellan tjänstgöringstidens längd och svårigheten att er-hålla sysselsättning tillerkänna vederbörande förmånerna utan hinder av att de av utredningen uppställda minimivillkoren icke till alla delar uppfylldes.

Mot uppställandet av regeln, att oavbruten tjänstgöring skulle anses föreligga, även om ett avbrott av högst tre månaders varaktighet föreläge, har från flera håll riktats erinran. *Försvarets civilförvaltning* och *försvarsväsendets lönenämnd* ha sålunda föreslagit, att tjänstgöring i oavbruten följd skulle anses föreligga, även om flera avbrott förekommit i tjänstgöringen, blott icke dessa sammanlagt överstege tre månader. *Chefen för armén* har ansett, att avbrottet borde kunna vara uppdelat på två

eller flera kortare perioder. *Överbefälhavaren* har föreslagit villkoret formulerat så, att för rätt till åtnjutande av föreslagna förmåner borde fordras en tjänstgöringstid av 21 månader under de två sistförflutna åren.

Vad beträffar den tidrymd, under vilken föreslagna förmåner skulle kunna utgå, ha i några remissyttranden anförts synpunkter, vilka böra omnämnas i detta sammanhang. *Försvarsväsendets lönenämnd* har sålunda förutsatt, att tiden för beredskapens avveckling skulle anses löpa från den tidpunkt, då eventuella bestämmelser sattes i kraft, till den tidpunkt, då tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen upphörde, ävensom att dessa tidpunkter bleve gemensamma för hela försvaret. Den sistnämnda tidpunkten borde då icke, vilket lönenämnden för undvikande av missförstånd velat framhålla, utgöra gräns för åtnjutande av utgående förmåner utan sådana borde utgå även till den, vars tjänstgöring upphörde vid denna tidpunkt. Lönenämnden har vidare, i likhet med flera av de hörda personalorganisationerna, funnit skäl tala för att officerare och underofficerare i reserven, vilka först senare avginge från frivillig tjänstgöring eller tjänstgöring i vakanta beställningar, erhöle rätt till samma förmåner, under förutsättning att deras tjänstgöring haft samband med beredskapens avveckling.

*Departements-
chefen.*

Utredningen har ansett de förmåner, som föreslagits med avseende å långtidsinkallades övergång till civil verksamhet, böra förbehållas vissa personalgrupper och inom dessa sådan personal som är i tjänstgöring vid tidpunkten för beredskapens upphörande och som då tvångsvis fullgjort av beredskapen föranledd, praktiskt taget sammanhängande tjänstgöring av viss varaktighet.

Rätt till ekonomisk hjälp skulle sålunda tillkomma värnpliktiga samt personal i krigsmaktens reserver — med undantag för pensionsavgången personal — ävensom i anledning av beredskapen över stat anställt manskap. En förutsättning härför skulle vara, att de tvångsvis tagits i anspråk för tjänstgöring och att tjänstgöringen avslutas i samband med beredskapens avveckling. Förutsättningen skulle dock i vad angår tvångstjänstgöring icke vara ovillkorlig, när det i åtskilliga fall visat sig förenat med svårigheter att bestämma tjänstgöringens karaktär. Detta har ansetts böra föranleda ett jämförelsevis välvilligt bedömande vid prövning av frågan om rätt för den enskilde att erhålla avvecklingsförmåner. Från sådana förmåner skulle helt uteslutas krigsfrivilliga, d. v. s. personer under eller över värnpliktsåldern samt personer, som — ehuru i värnpliktsåldern — blivit frikallade från fullgörande av värnplikt. I de avgivna utlåtandena ha vissa erinringar framställts mot utredningens ifrågavarande förslag.

För egen del finner jag det vara principiellt riktigt, att rätten till avvecklingsförmåner knytes till tvångsvis fullgjord tjänstgöring. Möjligheter böra dock, såsom utredningen framhållit, föreligga att bevilja dylika förmåner även i fall, då tjänstgöringens karaktär visar sig svår att fastställa. Därvid synes mig böra gälla, att endast sådan tjänstgöring som är uppenbart fri-

villig bör utesluta rätt till avvecklingsförmåner. I princip bör vidare tiden för den fredsmässiga utbildningen enligt 27 § värnpliktslagen icke tagas i beräkning. Har värnpliktig jämlikt 28 § nämnda lag varit inkallad för fullgörande av honom enligt 27 § 1 mom. samma lag åliggande tjänstgöring, bör således denna tjänstgöring icke få inräknas i kvalifikationstiden.

Vidkommande de ifrågakommande personalgrupperna finner jag mig, i anslutning till utredningens förslag och med beaktande av vad som framhållits i vissa av remissutlåtandena, böra förorda, att avvecklingsförmåner — under förutsättning att övriga villkor äro uppfyllda — skola tillkomma värnpliktiga samt fast anställd, icke ständigt tjänstgörande personal — med undantag för dels personal på disponibilitetsstat, avgångsstat, övergångsstat och reservstat, dels ock med tjänstepension från sådan stat avgången personal — officerare och underofficerare i sjövärnsskåren samt i anledning av beredskapen över stat anställt manskap ävensom — under särskild förutsättning, till vilken jag i det följande återkommer — krigsfrivilliga och annan frivilligt tjänstgörande personal, som omedelbart före krigsfrivilligtjänstgöringen fullgjort tvångstjänstgöring. En vidare utsträckning i förhållande till utredningsmännens förslag av rätten till avvecklingsförmåner än som av mig sålunda förordats har jag icke funnit motiverad. Vad särskilt angår personal på övergångsstat och reservstat, som enligt civilförvaltningens uppfattning i vissa fall skäligen borde tillerkännas rätt till dylika förmåner, vill jag erinra, att ifrågavarande personal åtnjuter löneförmåner även under tid, varunder den icke tages i anspråk för tjänstgöring, och att löneförmånerna äro av sådan storleksordning, att det icke kan anses påkallat att därutöver medgiva särskilda förmåner för ordnande av övergången till civil verksamhet.

Vad därefter angår den tjänstgöringstid, som skall fordras för erhållande av rätt till avvecklingsförmåner, har utredningen föreslagit, att den skall bestämmas till två år i oavbruten följd intill tidpunkten för tjänstgöringens avslutande i anledning av beredskapens upphörande, därvid dock hänsyn icke skall tagas till att ett avbrott av högst tre månaders varaktighet kan ha förekommit. Utredningen har emellertid funnit befogat, att avvecklingsförmåner skola kunna efter prövning i varje särskilt fall få åtnjutas, även om tjänstgöringen icke pågår vid tidpunkten för beredskapens avveckling, därest fråga är om person, som under de närmast förflutna tre åren fullgjort beredskapstjänstgöring under sammanlagt minst två år. Gentemot dessa förslag ha i huvudsak icke framställts andra erinringar än att den fordrade tjänstgöringstiden av två år bör anses ha varit förlöpande, även om flera avbrott av sammanlagt högst tre månader förekommit, samt att hänsyn bör i vidare utsträckning än av utredningsmännen förordats tagas till förhållandena för dem, vilka avslutat sin tjänstgöring före tidpunkten för påbörjandet av beredskapens avveckling men till följd av tjänstgöringstidens längd åsamkats svårigheter vid övergången till civil verksamhet.

För egen del finner jag såsom allmän regel böra gälla, att tjänstgöringen skall pågå vid tidpunkten för beredskapens upphörande och att tjänstgöringstidens längd under senast förflutna två år vid nämnda tidpunkt skall ha uppgått till minst 21 månader samt att tjänstgöringen i dess helhet varit föranledd av beredskapsförhållandena. Har tjänstgöringen slutat dessförinnan, synas efter prövning av den centrala myndighet, som får sig ålagt att handlägga förevarande ärenden, sådana förmåner likväl böra beviljas, därest tjänstgöringen i anledning av beredskapen haft en varaktighet av minst tre år och avslutats tidigast ett år före nämnda tidpunkt samt ett påtagligt orsakssammanhang kan anses förefinnas mellan tjänstgöringstidens längd och svårigheten att erhålla utkomst på den civila arbetsmarknaden.

För krigsfrivilliga och annan frivilligt tjänstgörande personal, som omedelbart före den frivilliga tjänstgöringen fullgjort tvångstjänstgöring aningen i egenskap av fast anställda eller såsom värnpliktiga, bör den särskilda förutsättningen uppställas, att tvångstjänstgöringens längd uppgått till minst 21 månader inom en tidrymd av två år och avslutats högst ett år före tidpunkten för beredskapens avveckling samt att den därpå följande frivilliga tjänstgöringen försiggått utan avbrott intill samma tidpunkt.

Den tid, inom vilken till avvecklingsförmåner berättigad skall ingiva ansökan om sådana förmåner, har av utredningen föreslagits till en månad efter avslutad tjänstgöring. I de avgivna utlåtandena har icke rests invändning häremot i annan mån än att arbetsmarknadscommissionen erinrat om att rätten att söka värnpliktslån enligt gällande värnpliktslåneförordning är begränsad till en tid av tre månader närmast efter tjänstgöringens avslutande och att i särskilda fall lån må sökas jämväl senare. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter.

Värnpliktslån.

Utredningen.

Utredningen har framhållit att, även om möjlighet att erhålla värnpliktslån enligt nu gällande värnpliktslåneförordning stode öppen för värnpliktiga och för i reserven anställt underbefäl, detta likväl icke kunde anses tillfyllest, då det gällde de långtidsinkallade. Enligt gällande värnpliktslåneförordning kunde ju lån utgivas för att bereda sökande möjlighet att efter avslutad tjänstgöring fullfölja allenast på b o r j a d yrkesutbildning eller för att vinna utkomst endast inom det yrke eller den näring, varav han före inkallelsen haft sin bärning, och värnpliktslåns maximibelopp vore bestämt till endast 5 000 kronor. I anslutning härtill har utredningen anfört följande.

Att för de långtidsinkallade binda möjligheten att erhålla lån till fullföljandet av påbörjad yrkesutbildning, som kunde beräknas komma att taga längre tid i anspråk och för vilken lån med hänsyn till de större kostnaderna finge anses erforderligt, eller vinnande av utkomst inom det yrke eller den näring, varav vederbörande före militärtjänstgöringens påbörjande

haft sin bärgning, kunde enligt utredningens uppfattning icke vara lämpligt. Såsom av utredningens undersökningar av den långtidsinkallade personalens förhållanden i olika avseenden närmare framgått, hade något mer än hälften nu varit i militärtjänstgöring under en tid av mer än fyra år. Vid tidpunkten för inkallelsen till militärtjänstgöring eventuellt påbörjad yrkesutbildning torde med hänsyn till inkallelsetidens längd i många fall icke med fördel kunna fullföljas. Åtskilliga långtidsinkallade kunde finna det vara med sina personliga intressen mera förenligt att med utnyttjande av eventuella lånemöjligheter genomgå annan utbildning av betydelse för vinnande av framtida utkomst. Det syntes ej heller vara förenligt med individens intressen, att möjligheten att erhålla lån bundes vid återgång till yrke eller näring, varav den sökande tidigare haft sin bärgning. I många fall syntes ett sådant krav för övrigt komma att framstå såsom mindre lämpligt även med hänsyn till arbetsmarknadsförhållandena. Huru dessa komme att gestalta sig vid den tidpunkt, då försvarsberedskapen kunde komma att avvecklas, vore för närvarande icke möjligt att överblicka. Det kunde måhända under vissa förhållanden framstå såsom ur arbetsmarknadssynpunkt angeläget, att påbörjad yrkesutbildning icke fullföljdes respektive återgång icke ägde rum till det yrke eller den näring, varav den långtidsinkallade hade sin bärgning före militärtjänstgöringens början.

Utredningen funne på anförda skäl erforderligt, att möjligheterna för de långtidsinkallade att i samband med försvarsberedskapens avveckling komma i åtnjutande av lån utsträcktes till att över huvud taget omfatta yrkesutbildning av längre varaktighet ävensom möjlighet att vinna utkomst inom något yrke eller näring, oberoende av om den sökande före inkallelsen till militärtjänstgöring haft sin utkomst inom samma yrke eller samma näring. Vidare finge utredningen föreslå att lånemöjligheter, om vilka nu vore fråga, öppnades också för viss reservpersonal, bland annat i reserven utnämnda officerare och underofficerare.

I syfte att erhålla kännedom om omfattningen av den hittillsvarande värnpliktslåneverksamheten och storleken i de enskilda fallen av beviljade värnpliktslån hade utredningen införskaffat vissa uppgifter från arbetsmarknadskommissionen. Av dessa skulle man möjligen kunna utläsa, att den nuvarande maximeringen av värnpliktslånen vore lämplig. Huruvida samma maximeringsregel borde gälla beträffande lån, som kunde komma att utanordnas till de långtidsinkallade, syntes emellertid utredningen tveksamt. Härvid hade man att taga hänsyn till, bland annat, det förhållandet, att de långtidsinkallade i åtskilliga fall varit egna företagare, vilka på grund av inkallelsen till militärtjänstgöring och därmed sammanhängande förhållanden måst nedlägga sina företag. I och för sig vore detta icke något för de långtidsinkallade specifikt förhållande, eftersom egna företagare finnes även bland övriga inkallade och värnpliktslånemöjligheterna tillskapades huvudsakligen för att bereda inkallade företagare tillfälle att med bistånd från staten upphjälpa det egna företagets ekonomi, om denna avsevärt försämrats på grund av militärtjänstgöringen. Utredningen ansåge emellertid, att lånebehovet i berörda fall hade visst samband med militärtjänstgöringens längd. Egna företagare, vilka varit inkallade till militärtjänstgöring under förhållandevis korta tidsperioder syntes i allmänhet ha kunnat hålla företagen igång. Större svårigheter härutinnan torde tvivelsutan ha förelegat för de långtidsinkallade. I syfte att effektivare hjälpa dessa att efter hemförloven i samband med försvarsberedskapens avveckling kunna återupptaga

den rörelse, varav de tidigare haft sin bärgning, eller eventuellt starta något nytt företag, borde lånemöjligheterna förbättras och värnpliktslånen maximibelopp något höjas. Detta syntes jämväl skäligt med hänsyn till de intressen, som kunde förfäktas av sådana långtidsinkallade, som fått sina möjligheter till fortsatta studier till tiden avsevärt förskjutna. Så syntes exempelvis vara förhållandet med vissa reservofficerare, vilka kvarbeordrats i militärtjänstgöring efter genomgången reservofficersutbildning. I många fall kunde dessa haft för avsikt att efter avslutandet av denna utbildning fortsätta sina studier vid någon högskola. På grund av militärtjänstgöringen hade denna avsikt icke kunnat förverkligas och syntes i många fall icke heller kunna förverkligas förrän vid den tidpunkt, då försvarsberedskapen kunde avvecklas. I flera dylika fall torde redan nu studiearbetet ha förskjutits fyra eller fem år. Att kompensera denna tidsförlust torde visserligen icke vara möjligt, men om de en gång planerade studierna komme att påbörjas, syntes det utredningen skäligt, att dessa underlättades genom att eventuella lånebehov så långt som möjligt kunde tillgodoses.

Från dessa utgångspunkter hade utredningen funnit de föreslagna lånen böra maximeras vid 7 000 kronor. Härigenom skulle också de önskemål i denna fråga, vilka i särskild skrivelse till utredningen framstälts av centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, i viss mån bli tillgodosedda. Centralstyrelsen hade i sin skrivelse framhållit, att ett lämpligt avvägt maximibelopp för här ifrågakarande lån skulle ligga vid omkring 10 000 kronor.

För de nuvarande värnpliktslånen gällde, att dessa i regel skulle återbetalas med en femtedel om året med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från beslutet om lånets utanordnande. Anstånd med amorteringens början kunde dock medgivas, där omständigheterna så föranledde. Likaså kunde längre amorteringstid, dock högst tio år, ifrågakomma. För de långtidsinkallade och i främsta rummet då sådana, vilka utnyttjade den av utredningen föreslagna lånemöjligheten för startande av eget företag eller för mera omfattande studier, syntes ett påbörjande av lånens amortering ett år efter deras utanordnande vara mindre lämpligt. Utan att i nu ifrågakarande avseende vilja föreslå någon ändring i gällande värnpliktslåneförordning förutsatte utredningen dock, att vad i denna angivits som regel i fråga om tidpunkten för amorteringens början och amorteringstidens längd vid handläggning av ärenden rörande de av utredningen föreslagna lånen snarare bleve undantag. Tioårsgränsen för lånens återbetalande syntes dock böra bibehållas.

Utredningen hade i denna fråga vidare övervägt, huruvida en särskild lånefond borde inrättas för den här berörda låneverksamheten eller denna sammankopplas med värnpliktslåneverksamheten. För det förstnämnda alternativet talade, enligt utredningens förmenande, att villkoren för beviljande av lån, såsom utredningen i det föregående framhållit, borde givas en delvis annan utformning än den som nu gällde värnpliktslånen. Genomförandet av detta alternativ förutsatte emellertid icke blott, att ny lånefond upplades utan måhända även att särskilda organ tillskapades för handläggningen av låneärendena. Detta hade synts utredningen opraktiskt. Utredningen ville därför föreslå, att också de lån, utredningen i det föregående förordat för långtidsinkallade, finge utgå av värnpliktslånefonden. Till frågan om låneärendenas handläggning återkomme utredningen i det följande.

Vid sitt ställningstagande till denna fråga hade utredningen också väg-

letts av följande förhållanden. Enligt tillgängliga uppgifter hade värnpliktslån till och med utgången av september månad 1944 utbetalats till ett belopp av i runt tal 6 200 000 kronor. Då värnpliktslånen finansierades från fonden för låneunderstöd och för ändamålet anvisats ett belopp av 9 000 000 kronor, återstode alltså vid här ifrågavarande tidpunkt av beviljade anslag ett belopp av omkring 2 800 000 kronor. Även om anspråken på värnpliktslån i dessas egentliga form icke för närvarande kunde överblickas, syntes det dock utredningen sannolikt, att en viss kapitalbehållning komme att förefinnas vid den tidpunkt, då försvarsberedskapen kunde avvecklas. Ifrågavarande kapitaltillgång torde emellertid icke komma att visa sig tillräcklig för den av utredningen föreslagna låneverksamheten, varför utredningen i annat sammanhang komme att framlägga förslag om ytterligare anslag för ändamålet.

Utredningen ville slutligen beröra frågan om rätt för bland andra officerare och underofficerare i reserven att komma i åtnjutande av de vanliga värnpliktslånen. Det förhållandet, att utredningen föreslagit, att reservpersonal skulle kunna komma i åtnjutande av lån vid försvarsberedskapens avveckling, syntes utredningen icke böra föranleda, att frågan om värnpliktslåneförordningens tillämpning överhuvudtaget på viss reservpersonal löstes först vid den tidpunkt, då försvarsberedskapen kunde avvecklas. Reservpersonal, som dessförinnan kunde komma att hemförlovas eller hempermitteras, torde nämligen i flera fall vara i behov av att erhålla värnpliktslån. Utredningen finge därför föreslå, att nu gällande värnpliktslåneförordning snarast gjordes tillämplig jämväl å viss reservpersonal i överensstämmelse med beslut i ärendet av 1944 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 274).

Yttranden.

Statens arbetsmarknadskommission har icke funnit anledning till erinran mot utredningens förslag i förevarande hänseende, ehuru det enligt kommissionens mening måste antagas, att det blott i enstaka fall kunde vara behöfligt med större lån än 5 000 kronor. Vad särskilt anginge förslaget om medgivande av värnpliktslån för påbörjande av studier och för etablerande av ny rörelse eller näring, funne kommissionen de härför anförda skälen bärande och erinrade, att samma bestämmelser föreslagits av kommissionen i dess förslag till kungörelse angående lån från värnpliktslånefonden till värnpliktiga befälselever m. fl. liksom också av 1942 års civilanställningssakkunniga vid avgivande av förslag om införande av rätt till värnpliktslån för visst avgående fast anställt manskap. Beträffande den närmare utformningen av de föreslagna bestämmelserna rörande värnpliktslån åt viss långtidsinkallad personal ville kommissionen såsom sin uppfattning uttala, att det syntes lämpligast att Kungl. Maj:t utverkade bemyndigande av riksdagen att meddela erforderliga författningsbestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmännens förslag. Vad utredningsmännen i nu förevarande sammanhang anfört om önskvärdheten av att med stöd av det av 1944 års riksdag givna bemyndigandet bestämmelser redan nu utfärdades om rätt för viss reservpersonal

att komma i åtnjutande av värnpliktslån enligt gällande värnpliktslåneförfordning gäve icke kommissionen anledning till gensaga.

Försvarsväsendets lönenämnd har funnit tveksamt, om värnpliktslån för studier — vilka av utredningen förutsattes kunna bliva av jämförelsevis omfattande natur — borde utbetalas med engångsbelopp. Lämpligare syntes vara, att dessa lån fördelades på flera utbetalningar under studietiden. Den tid, inom vilken enligt förslaget ansökan om värnpliktslån skulle ingivas — senast en månad efter erhållen hemförlovning — förefölle vidare väl kort. En något längre ansökningstid kunde i särskilda fall vara motiverad med hänsyn bland annat till att vederbörande borde beredas tid för erforderlig planläggning av den verksamhet, för vars bedrivande lånet avsåges.

Tjänstemännens centralorganisation har tillstyrkt förslaget om höjning av värnpliktslånets nuvarande maximibelopp till 7 000 kronor. Lämpligt vore även, att långivande myndigheter vid fastställande av amorteringstid och tidpunkt för amorteringens påbörjande toge särskild hänsyn till de långtidsinkallades speciella svårigheter, när det gällde att övervinna följderna av den långa tjänstgöringen.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden och värnpliktiga officerares riksförbund, vilka i huvudsak anslutit sig till utredningens förslag, ha emellertid ansett maximibeloppet för ifrågavarande värnpliktslån böra höjas till 10 000 kronor. Sistnämnda förbund har tillagt, att återbetalningstiden därvid lämpligen borde något förlängas beträffande lån å större belopp än 7 000 kronor.

Svenska reservunderofficersförbundet har framhållit, att det för de långtidsinkallades del i många fall torde uppstå behov av lånemöjligheter, även då det icke vore fråga om påbörjande av yrkesutbildning eller nystartande av företag. Anställning kunde måhända erbjudas på annan ort än bostadsorten, men flyttningkostnader lade oöverkomliga hinder i vägen. Förbundet hade sig bekant dylika fall. Härvidlag skulle svårigheterna i avsevärd grad undanröjas genom möjlighet till värnpliktslån. Även i andra fall syntes behov, som vore föranledda av långtidstjänstgöring, uppstå. I fråga om amorteringstiden borde enligt förbundets uppfattning allenast angivas den tid — 10 år — inom vilken värnpliktslånet skulle vara i sin helhet återbetalt. Förekommande lånebehov och återbetalningsmöjligheter syntes nämligen högst avsevärt variera. För en långtidsinkallad, som skulle fortsätta eller påbörja yrkesutbildning, syntes sålunda erforderligt, att amorteringen påbörjades först avsevärd tid efter lånets beviljande och att amorteringstiden bleve lång. I vissa andra fall torde amorteringstiden kunna påbörjas tämligen snart och lånet i sin helhet vara återbetalt inom kort tid. Största möjliga hänsyn syntes därför böra tagas till de individuella fallen.

Departements-
chefen.

Vid den av utredningen verkställda undersökningen rörande de långtidsinkallades förhållanden har framkommit, att åtskilliga av dessa uttalat

önskemål om att få komma i åtnjutande av lån för att därigenom få möjligheter att ägna sig åt mera omfattande studier eller att etablera sig såsom egna företagare eller näringsidkare. Med hänsyn härtill och då den nu gällande värnpliktslåneförordningen icke ansetts tillgodose lånemöjligheterna i erforderlig utsträckning, har utredningen framlagt särskilt förslag om värnpliktslån såsom en form av avvecklingsförmån åt de långtidsinkallade.

Utredningen har sålunda funnit sig böra förorda, att rätt till värnpliktslån, som nu står öppen endast för värnpliktiga och underbefäl i krigsmaktens reserver, skall utsträckas till att gälla samtliga de personalgrupper, som ansetts böra ifrågakomma till avvecklingsförmåner. Vidare har utredningen föreslagit, att värnpliktslån må beviljas även i fall, då lånebehovet är föranlett av vederbörandes avsikt att påbörja studier och för igångsättande av ny näring eller rörelse, samt att maximibeloppet för värnpliktslån såvitt angår ifrågavarande personal skall höjas från nuvarande 5 000 kronor till 7 000 kronor. Därjämte har utredningen förutsatt, att amorteringstid och tidpunkt för amorteringens påbörjande av den lånebeviljande myndigheten skall i det enskilda fallet bestämmas med hänsyn till lånets ändamål och låntagarens förhållanden inom ramen för den nu i värnpliktslåneförordningen föreskrivna längsta lånetiden av tio år.

I de över utredningens betänkande avgivna utlåtandena har förslaget om värnpliktslån i huvudsak lämnats utan erinran. Vissa personalsammanslutningar ha dock funnit lånens maximibelopp böra bestämmas till 10 000 kronor.

För egen del kan jag ansluta mig till utredningens förslag. Jag finner sålunda skäl vara förhanden att medgiva rätt till värnpliktslån även för de kategorier av personal, som funnits böra få komma i åtnjutande av särskilt stöd av staten för ordnande av sin återgång till civil verksamhet men som icke för närvarande äro hänförliga under värnpliktslåneförordningen. Åtskilliga av de långtidsinkallade torde icke före tjänstgöringens början haft tillfälle att påbörja då planlagda studier. Förhållandena kunna i dylika fall vara sådana att vederbörande numera kunna vara ur stånd att utan hjälp av det allmänna finansiera en mer omfattande utbildning än som vid bifall till det i det följande framlagda förslaget anordnas genom statsverkets försorg. Den avvecklingsersättning, som av utredningen föreslagits skola få utgå under tid för yrkesutbildning, erbjuder ju i fall av denna art allenast begränsade möjligheter. Med hänsyn härtill finner jag liksom utredningen påkallat, att värnpliktslån beviljas i dylika fall. Skäl synas mig också föreligga att, såsom utredningen föreslagit, medgiva lån för etablerande av egen näring eller rörelse i sådana fall då förutsättningar härför äro för handen men vederbörande saknar för ändamålet erforderlig kapitaltillgång, därest icke det allmänna ställer medel till förfogande. Vidkommande värnpliktslåneansökningars maximibelopp biträder jag jämväl utredningens förslag. Jag kan sålunda icke förorda personalsammanslutningarnas förslag om höjning

av maximibeloppet till 10 000 kronor. I likhet med försvarsväsendets lönenämnd utgår jag från att det i vissa fall kan vara lämpligt att fördela beviljat lån på flera utbetalningar. Till frågan om de organ, som skola omhändervärdhava låneverksamheten och om den ordning, i vilken bestämmelserna om dessa särskilda värnpliktslån böra meddelas, ävensom till spörsmålet om lånens finansiering återkommer jag i det följande.

Kungl. Maj:t har i annat sammanhang förelagt riksdagen förslag angående omskolning av i militärtjänst skadade. Den omständigheten, att en långtidsinkallad beredskapsinvalid vid bifall till nämnda förslag på sådan grund kan bliva berättigad till vissa förmåner, bör givetvis icke få föranleda, att han försättes i sämre läge än annan långtidsinkallad.

Avvecklingsersättning.

Utredningen.

Utredningen har framhållit, att det — under förutsättning att arbetsmarknadsläget komme att vara relativt gynnsamt — borde föreligga ganska goda möjligheter för de långtidsinkallade att vid försvarsberedskapens avveckling erhålla anställning på den civila arbetsmarknaden. Att i flera fall en längre eller kortare tidsperiod dock kunde komma att förflyta mellan tidpunkten för hemförlovningen och anställningens vinnande har utredningen ansett ligga i sakens natur. Därvid uppkomme i det enskilda fallet ett försörjningsproblem, för vars lösande utredningen funnit statsmakternas bistånd erforderligt. Vissa svårigheter härutinnan har utredningen ansett föreligga, bland annat av den anledningen, att förmåner under tiden för militärtjänstgöringen utginge efter olika grunder till de långtidsinkallade. Utredningen har härvid erinrat, att personal i reserven i huvudsak avlönades såsom motsvarande personal på aktiv stat och att den värnpliktiga personalens förmåner i främsta rummet vore beroende av vederbörandes familjeförhållanden. De svårigheter, som av dessa och andra orsaker bedömts vara förenade med en lösning av det föreliggande spörsmålet, har utredningen dock ansett icke böra utgöra hinder för att statsmakterna skulle lämna de långtidsinkallade ett **d i r e k t e k o n o m i s k t** stöd bland annat i de fall, där någon tid komme att förflyta mellan tidpunkten för hemförlovning från militärtjänsten och tillträddandet av anställning på den civila arbetsmarknaden. Till närmare utveckling av sitt förslag i denna del har utredningen anfört följande.

För förslaget talade i främsta rummet, att de långtidsinkallade på grund av militärtjänstgöringens längd och andra omständigheter helt eller delvis förlorat kontakten med den civila arbetsmarknaden. I många fall torde vidare under inkallelsetiden tillfälle ha uppkommit till anställnings vinnande, vilket tillfälle emellertid icke kunnat utnyttjas på grund av svårigheten att erhålla hempermittering eller hemförlovning. Risken för förnyad inkallelse inom relativt kort tid efter hemkomsten kunde också ha bidragit till att eventuellt erbjudande om anställning icke ansetts böra accepteras. Även om tidpunkten för hemförlovningen vid en avveckling av den förstärkta för-

svarsberedskapen skulle så långt möjligt lämpas efter personliga önskemål, syntes det ändock bliva omöjligt att i varje förekommande fall så ordna, att hemförlovningen komme att sammanfalla med tidpunkten för anställnings tillträdande. Vid sådant förhållande vore det enligt utredningens uppfattning befogat och ur samhällliga synpunkter önskvärt, att de långtidsinkallade under den tidsperiod, som kunde komma att förflyta mellan hemförlovningen och tillträdet av anställning på den civila arbetsmarknaden, kunde beredas ekonomiska förmåner av sådan storleksordning, att påtagbara svårigheter för försörjningen icke behöfde uppstå. Detta syntes utredningen kunna ske på så sätt, att de långtidsinkallade på närmare angivna grunder gjordes berättigade till en särskild avvecklingsersättning, avsedd att utgå månadsvis efter individuell prövning.

Huru lång tid efter hemförlovningen som i det enskilda fallet kunde förflyta till dess anställning vunnes bleve givetvis beroende på en mångfald för närvarande svårbedömbara faktorer. Att möjligheten att erhålla avvecklingsersättning under alla förhållanden måste tidsbegränsas syntes ligga i sakens natur. Utredningen hade efter närmare öfvervägande stannat för att avvecklingsersättning skulle kunna utgå under en tid av högst sex månader.

Beträffande avvecklingsersättningens storlek i det enskilda fallet har utredningen framhållit, att denna borde bestämmas med utgångspunkt från de förmåner, som utgått under tiden för militärinkallelsen. Såsom ett av de främsta skälen härför har utredningen anført, att i förekommande fall utgående familjebidrag vore behovsprövade och alltså anpassade i huvudsak efter föreliggande försörjningsplikt. Så vore visserligen icke förhållandet beträffande den personal, som avlönades i likhet med motsvarande personal på aktiv stat, men utredningen hade också här ansett riktigtast, att avvecklingsersättningen fastställdes med utgångspunkt från de under tiden för den militära tjänstgöringen utgående löneförmånerna. Avvecklingsersättningen borde emellertid maximeras. Vid bedömandet av frågan, vid vilket belopp maximeringen skulle ske, har utredningen ansett ortsgrupeeringen av i förekommande fall månadslön och familjebidrag vara av viss betydelse och härom anført bland annat följande.

Om avvecklingsersättningen komme att fastställas med utgångspunkt från den långtidsinkallade under tiden för militärtjänstgöring tillkommande månadslön respektive familjebidrag, följde därav, att också avvecklingsersättningen komme att bliva ortsgrupeerad, ehuru efter något olika grunder beroende på de regler, efter vilka förmånerna under militärtjänstgöringen utgått. Detta skulle enligt utredningens uppfattning icke innebära någon olägenhet. En sådan skulle däremot uppstå, därest avvecklingsersättningen maximerades vid ett visst, för alla ortsgrupeer lika stort belopp. I syfte att eliminera uppkommande orättvisor har utredningen ansett erforderligt, att avvecklingsersättningen maximerades vid något olika belopp inom de olika dyrortsgrupeererna. Av praktiska skäl ville utredningen föreslå ett system med endast tre dyrortsgrupeer, i fråga om de familjebidragsberättigade avslutet till den för dem redan nu bestämda dyrortsgrupeeringen och för övriga innebärande en sammanslagning av de tre lägsta dyrortsgrupeererna till en, av de tre mellersta till en och av de tre högsta till en. I fråga om avvecklingsersättningens maximibelopp hade utredningen — närmast ur skä-

lighetssynpunkt — stannat för att föreslå 400, 450 och 500 kronor per månad i respektive lägsta, mellersta och högsta dyrortsgruppen.

Då avvecklingsersättningen huvudsakligen skulle tjäna syftemålet att bereda de långtidsinkallade ekonomiska förmåner av sådan storleksordning, att påtagbara svårigheter för försörjningen icke behöfde uppstå i avvaktan på anställnings vinnande men däremot icke att bereda dessa en arbetsfri inkomst under en tid av sex månader, borde såsom förutsättning för åtnjutande av avvecklingsersättning föreskrivas, att vederbörande funnes anmäld hos den offentliga arbetsförmedlingen. Vidare skulle sådan arbetsökande icke av den offentliga arbetsförmedlingen ha kunnat hänvisas till för honom lämpligt arbete. I fråga om vad som skulle förstås med lämpligt arbete syntes föreskrifterna i 15 § arbetslöshetskasseförordningen böra tillämpas. I syfte att förebygga ett utnyttjande av avvecklingsersättningen såsom arbetsfri inkomst borde dess belopp successivt reduceras med 10 procent per månad av det vid hemförlovningstillfället fastställda beloppet. Från denna regel syntes emellertid avsteg böra göras i fråga om dem som deltog i utbildnings- eller omskolningskurs.

Utredningen har vidare föreslagit, att avvecklingsersättningen i vissa fall skulle kunna utgå såsom lönefyllnad i vunnit anställning och såsom skäl härför framhållit, att det måste betecknas som ett samhällsintresse av betydande storleksordning, att de långtidsinkallade så snart som möjligt efter erhållen hemförlovning bleve inplacerade i förvärsarbetet. Härom har utredningen framhållit följande.

I syfte att stimulera den enskilde att antaga för honom lämpligt arbete, även för det fall att arbetsinkomsten kunde tänkas komma att ligga under avvecklingsersättningens begynnelsebelopp, och underlätta arbetsförmedlingens åtgärder i sammanhanget, syntes det utredningen ändamålsenligt, att avvecklingsersättningen på i övrigt angivna grunder finge tagas i anspråk för att bereda den långtidsinkallade löneutfyllnad upp till avvecklingsersättningsbeloppet i eventuellt erhållen anställning. Om alltså en långtidsinkallad vid hemförlovningstillfället vore arbetslös och förklarades berättigad till avvecklingsersättning med exempelvis maximibeloppet 500 kronor och därefter genom arbetsförmedlingen kunde erbjudas anställning mot en lön av 350 kronor per månad, skulle han äga att av avvecklingsersättningsbeloppet såsom lönefyllnad uppbära under första månaden 150 kronor, under andra månaden 100 kronor och under tredje månaden 50 kronor. På detta sätt ansåge utredningen för sin del påtagbara lättnader komma att uppstå för de långtidsinkallade vid lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen. Utredningen föresloge därför, att avvecklingsersättningen på här antytt sätt finge tagas i anspråk för beredande av lönefyllnad i sådana fall, där långtidsinkallad av arbetsförmedlingen anvisades lämpligt arbete med lägre löneförmåner än avvecklingsersättningen övergångsvis kunde erbjuda. Mot förslaget i denna del kunde invändas, att långtidsinkallade, vilka vid hemförlovningstillfället återginge till tidigare innehavda anställningar, icke erbjödes någon motsvarande förmån. Utredningen ansåge en sådan invändning icke bärande. Dylika långtidsinkallade befunne sig nämligen i ett gynnat läge, då de kunnat räkna med att återgå till anställning efter militärtjänstgöringens upphörande. Utredningen hade därför icke ansett skäl föreligga för att bereda dem möjlighet att erhålla viss lönefyllnad i den civila anställningen.

Utredningen har vidare ingått på frågan om sättet för avvecklingsersättningens beräkning i det enskilda fallet och härom anfört följande.

Vad först gällde den personal, som avlönades såsom motsvarande personal på aktiv stat och därvid ägde uppbära allenast kontantlön (i huvudsak endast officerare och underofficerare i reserven) syntes avvecklingsersättningen böra fastställas med utgångspunkt från vederbörande tillkommande månadslön, och hänsyn alltså icke tagas till terminslön eller andra eventuellt utgående förmåner. En sådan beräkningsgrund syntes utredningen motiverad därav, att ifrågavarande personal vid tjänstgöring under sådana förhållanden, att det vanliga kvarteret kunde bibehållas, icke ägde uppbära andra förmåner än månadslön. Vad därefter anginge personal, som väl åtnjöte löneförmåner såsom fast anställd personal på aktiv stat men avlönades enligt blandlönesystem (huvudsakligen endast värnpliktigt f. d. fast anställt manskap, som innehar anställning såsom underbefäl i reserven) syntes avvecklingsersättningen böra fastställas med utgångspunkt från vederbörande tillkommande månadslön, inklusive i förekommande fall hyres- och ortstillägg. Vid beräkningen syntes emellertid härutöver hänsyn böra tagas till utgående naturaförmåner av fri förplägnad och beklädnad. Då dessa förmåner vore utbytesförmåner och deras kontanta värde vore fastställt, syntes några svårigheter vid beräkningen icke behöva uppkomma. I stället för fri portion kunde nämligen kontant ersättning erhållas med för närvarande 1 krona 90 öre per dag och i stället för fri beklädnad en dagsersättning av 65 öre. I fråga om den som tillhörde nu ifrågavarande personalgrupp men icke åtnjöte eller vore berättigad att åtnjuta hyres- och ortstillägg syntes vid fastställandet av avvecklingsersättningen böra så anses som om vederbörande vore berättigad till inkvarteringsersättning enligt meddelade bestämmelser. Vid fastställandet av avvecklingsersättningen för personal, som avlönades såsom värnpliktiga och uppbure familjebidrag, syntes utgångspunkten böra vara familjebidrag jämte krigslön och naturaförmånernas till kontanter omräknade värde enligt tidigare angivna grunder. Med hänsyn till att terminslönen för flottan tillhörande personal beräknades efter olika grunder vid tjänstgöring till sjöss och i land ville utredningen ur lämplighetssynpunkt föreslå, att vid fastställandet av krigslönens inverkan på avvecklingsersättningen under alla förhållanden skulle så anses som om terminslön utgått med i 6 § gällande krigsavlöningsreglemente fastställt belopp. I det fall familjebidrag icke uppbures, syntes vid avvecklingsersättningens fastställande böra så anses som om vederbörande vore berättigad till inkvarteringsersättning enligt tidigare antydda bestämmelser.

I fråga om familjebidragsförmånerna gällde, att dessa vore underkastade vissa förändringar beroende på ändrade familjeförhållanden, eventuella inkomster, som hustru eller andra bidragsberättigade familjemedlemmar kunna ha, m. m. Utredningen utginge från att avvecklingsersättningen i dylika fall skulle fastställas på grundval av förhållandena vid tidpunkten för hemförlovingen från militärtjänsten. Utredningen förutsatte emellertid, att avvecklingsersättningens månadsbelopp skulle kunna undergå vissa förändringar i den mån sådana befunnas erforderliga på grund av att familjeförhållandena eller inkomstförhållandena inom familjen komme att undergå förändringar. Liknande borde givetvis vara förhållandet i sådana fall, där den till avvecklingsersättning berättigade själv kunde komma att

få inkomst av tillfällig anställning eller förvärvskälla. En dylik prövning av frågan om avvecklingsersättningens storlek underlättades, om ersättningen i fråga utbetalades månadsvis i efterskott. Ett sådant utbetalnings-sätt ville utredningen för sin del förorda.

I gällande krigsfamiljebidragsförordning funnes föreskrivet, att familjepennning skulle utgå fem dagar efter hempermittering och att den, om särskilda skäl föreläge, finge utgå högst under ytterligare tjugo dagar, ävensom att bostadsbidrag kunde utgå högst trettio dagar efter tjänstgöringens upphörande. Utredningen förutsatte, att i förekommande fall hänsyn härtill toges vid avvecklingsersättningens bestämmande.

Slutligen har utredningen framhållit, att *k o s t n a d e r n a* för avvecklingsersättningen helt borde gäldas av statsmedel.

Yttranden.

Utredningens förslag, att de långtidsinkallade under vissa betingelser skola göras berättigade till särskild avvecklingsersättning vid arbetslöshet eller såsom lönefyllnad, har principiellt icke mött erinran i remissyttrandena. Ej heller ha i yttrandena gjorts invändningar mot en maximering av denna ersättning eller mot grundsatsen, att ersättningen skall beräknas med utgångspunkt från de förmåner, den långtidsinkallade erhållit under tiden för den militära tjänsten.

Socialstyrelsen har dock framhållit, att bestämmelsen om avvecklingsersättning såsom lönefyllnad i sådana fall, där ett från arbetsförmedlingen anvisat arbete gåve en lön, som vore lägre än avvecklingsersättningen, icke syntes vara lyckligt avvägd. För att stimulera den enskilde att antaga för honom lämpligt arbete i dylika fall syntes det knappast tillräckligt, att lönen utfylldes blott i den mån den understeg avvecklingsersättningen. En person, som åtnjöte avvecklingsersättning och antog ett av arbetsförmedlingen anvisat arbete, borde därför enligt socialstyrelsens mening tillförsäkras en fortsatt avvecklingsersättning med sådant belopp, att lön och avvecklingsersättning tillsammans bleve större än avvecklingsersättningen skulle ha varit, om arbetet icke antagits. Förslagsvis kunde detta ske så, att avvecklingsersättningen i och med det att ett arbete antoges icke minskades med hela lönebeloppet utan endast med en viss del av detta belopp.

Försvarets civilförvaltning har funnit det böra klarläggas, hur avvecklingsersättningen skulle bestämmas efter de olika dyrortsgrupperna. Avgörande härvidlag syntes böra vara den ortsgrupp, till vilken den värnpliktiges hem respektive beställningshavarens i reserven mantalsskrivningsort vore hänförd.

Försvarsväsendets lönenämnd och *statens arbetsmarknadskommission* ha framhållit, att vid fastställandet av avvecklingsersättning för personal, som avlönades såsom värnpliktiga, hänsyn borde tagas till i förekommande fall utgående hemortslön. Den sistnämnda remissinstansen har därutöver erinrat om utredningens förslag, att för värnpliktiga, vilka under tjänstgöringen icke

uppburit bostadsbidrag enligt krigsfamiljebidragsförordningen, avvecklingsersättningen skulle beräknas som om vederbörande i stället uppburit inkvarteringsersättning. Vissa skäl talade enligt arbetsmarknadscommissionens uppfattning för att även i dylika fall grunda beräkningen av avvecklingsersättningen på antagandet, att bostadsbidrag utgått. Commissionen har emellertid tillstyrkt förslaget, dock med det förbehållet att inkvarteringsersättningen härvid under alla förhållanden skulle beräknas efter vad som kunnat utgå efter de första femton dygnen av tjänstgöringen.

I flera remissyttranden har erinran riktats mot utredningens förslag, att ersättningens belopp för månad skulle göras beroende av förändringar i familjens ekonomiska förhållanden. *Försvarsväsendets lönenämnd* har sålunda framhållit, att med den av utredningen föreslagna reduceringsregeln i fråga om avvecklingsersättningens månadsbelopp tillräckliga skäl icke förelåge för en omprövning vid andra förändringar än som föranleddes av att den hemförlovades egna inkomster förändrades.

Den föreslagna reduceringsregeln ha bland andra *tjänstemännens centralorganisation* och *landsorganisationen* funnit tveksam. Förstnämnda organisation har framhållit, att behovet av ekonomiskt bistånd för den, som vore arbetslös, vore lika framträdande under de följande fem månaderna som under den första månaden efter hemförlovningen. Landsorganisationen har funnit reduktionsregeln oegentlig ej minst för de fall, då den hemförlovade antagit anvisat arbete men i detta icke uppnådde mot avvecklingsersättningen svarande arbetsinkomst och därför bereddes lönefyllnad. *Försvarsväsendets personalvårdsnämnd* har fäst uppmärksamheten på att avvecklingsersättningens månadsbelopp komme att bli förhållandevis obetydligt för långtidsinkallade, vilka avlönades såsom värnpliktiga och icke vore familjeförsörjare. Nämnden har därför ifrågasatt, om icke reduceringen av avvecklingsersättningen för värnpliktiga, icke försörjningspliktiga långtidsinkallade borde ske med allenast 5 procent per månad.

Socialstyrelsen har liksom *statens arbetsmarknadscommission* funnit nödvändigt att klargöra förhållandet mellan daghjälp från arbetslöshetskassa och den föreslagna avvecklingsersättningen, därvid två alternativ skisserats, antingen att jämställa understödet från kassan med avlöning från arbetet eller att betrakta avvecklingsersättningen såsom avlöning i den mening, som avsåges i 18 § förordningen om erkända arbetslöshetskassor. Vid valet mellan dessa alternativ har socialstyrelsen lämnat företräde åt det senare, då det ur arbetslöshetsförsäkringens synpunkter vore olämpligt, att understöd från arbetslöshetskassa utginge jämsides med annan ersättning.

Överbefälhavaren har liksom *chefen för armén* ifrågasatt, huruvida icke ekonomisk kompensation borde tillkomma även de tvångsvis långtidsinkallade, vilka själva haft intresse och förmåga att skaffa sig arbete i samband med övergången till fredsorganisation. Avsaknaden av en sådan förmån har av *chefen för försvarsstaben* ansetts kunna motverka den ur

samhällets synpunkt önskvärda strävan från den enskilde att själv ordna för sig. Med hänsyn härtill har det ansetts motiverat att införa en särskild avvecklingspremie för dem, som själva skaffat sig arbete av varaktigt slag. Premien borde utgå utan behovsprövning och fastställas till förslagsvis 500 kronor. Därest en sådan premie icke ansåges böra införas, ha båda här ifrågasvarande myndigheter uttalat, att avvecklingsersättning i form av lönefyllnad borde utgå även till sådana långtidsinkallade, vilka utan medverkan av det allmänna återginge till sina förutvarande arbeten eller själva skaffade sig annat arbete. Åt sistnämnda uppfattning har också *försvarsväsendets personalvårdsnämnd* givit uttryck, då nämnden hävdade, att avvecklingsersättning såsom lönefyllnad borde tillkomma jämväl sådan långtidsinkallad, som återginge till tidigare innehavd anställning eller själv skaffade sig anställning och därvid komme i åtnjutande av lägre ekonomiska förmåner än avvecklingsersättningen övergångsvis erbjöde, varvid syftemålet angivits vara att uppmuntra den enskilde att återgå till tidigare innehavd anställning eller själv söka skaffa sig anställning på den civila arbetsmarknaden.

Statskontoret har understrukt vikten av att vederbörlig kontroll utövas över att personer, som komme i åtnjutande av avvecklingsersättning, icke utan att anmäla förhållandet erhöles anställning på annat sätt än genom arbetsförmedlingsanstalt.

*Departements-
chefen.*

I syfte att förbättra möjligheterna för de långtidsinkallade att lösa sina försörjningsproblem i avvaktan på anställnings vinnande och under tid för deltagande i fortbildnings- eller omskolningskurser samt för att i vissa fall underlätta för dem att kunna antaga anställning med förhållandevis låga löneförmåner har utredningen föreslagit, att de långtidsinkallade på vissa villkor skola komma i åtnjutande av en särskild avvecklingsersättning. Storleken av denna ersättning föreslås bli beroende av de förmåner, som utgått under tiden för den militära tjänstgöringen. För personal, som avlönas enligt för fast anställda gällande grunder, skulle avvecklingsersättningen sålunda bestämmas med hänsyn till månadslönens storlek och i vad gäller över stat och i reserven anställt manskap även med hänsyn till de dem tillkommande naturaförmånernas värde vid utbyte mot kontant ersättning. För värnpliktsavlönade skulle ersättningen beräknas med hänsyn till krigslön jämte enligt krigsfamiljebidragförordningen utgående bidrag vid tiden för tjänstgöringens avslutande eller, om bostadsbidrag icke utgått till ensamstående värnpliktig, den inkvarteringsersättning, som enligt därom meddelade bestämmelser i vissa fall skulle ha kunnat utbetalas till honom. Utredningen har dock förordnat, att ersättningens belopp skall maximeras till 400 kronor inom ortsgrupp I, till 450 kronor inom ortsgrupp II samt till 500 kronor inom ortsgrupp III, därvid till ortsgrupp I skulle hänföras A-, B- och C-orter i det statliga lönesystemet, till ortsgrupp II D-, E- och F-orter samt till ortsgrupp III övriga orter. Enligt förslaget skulle avvecklingsersättningen utgå under

högst sex månader efter tjänstgöringens upphörande, varvid dess belopp dock månatligen skulle reduceras med tio procent av det för första månaden fastställda beloppet.

Av myndigheterna och personalsammanslutningarna har förslaget, såsom av det föregående framgår, i huvudsak tillstyrkts. Vissa erinringar ha dock framställts.

Införandet av en särskild avvecklingsersättning synes mig vara en lämplig form för beredande av hjälp åt de långtidsinkallade under den närmaste tiden efter avslutad tjänstgöring vid försvarsväsendet i de fall då de icke lyckas vinna en anställning. Jag får alltså tillstyrka, att denna form av avvecklingsförmån införes och att avvecklingsersättningen må få utgå under en tid av högst sex månader. I enlighet med utredningens förslag bör den få tagas i anspråk vid arbetslöshet, under förutsättning att den arbetslöse är anmäld hos den offentliga arbetsförmedlingen och denna icke förmått bereda honom lämpligt arbete. Därvid böra föreskrifterna i 15 § arbetslöshetskasseförordningen tillämpas, när det gäller att fastställa vad som skall förstås med lämpligt arbete. Arbetet skall sålunda bland annat motsvara vederbörandes krafter och färdigheter, varjämte särskilda omständigheter i övrigt icke skola föreligga med hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller arbetets natur. Emellertid kunna uppenbarligen vissa svårigheter uppkomma även för sådana långtidsinkallade, som vid beredskapens avveckling visserligen erhålla arbete men i sin anställning åtnjuta lägre lön än som svarar mot de förmåner, som kommit dem tillgodo under militärtjänsten. I sådana fall föreligger ett behov av ekonomiskt bistånd för att vederbörande skall kunna anpassa sig efter det ändrade läget. Jag förordar, att en dylik anpassningshjälp då får utgå i form av lönefyllnad, oavsett om den långtidsinkallade återgår till den anställning han innehaft före militärtjänstgöringen eller om han — genom arbetsförmedlingens hjälp eller egna åtgöranden — vinner ny anställning. Jag förutsätter, att de organ, som skola omhänderha utbetalning av avvecklingsersättning, så långt möjligt är skola utöva kontroll över att avvecklingsersättning icke kommer att utgå i andra fall eller med högre belopp än som avsetts. Givetvis skall den ersättningsberättigade åläggas skyldighet att hålla vederbörligt organ underrättat om sina anställningsförhållanden, och därvid synes samma ordning kunna tillämpas som när det gäller familjebidrag enligt krigsfamiljebidragförordningen.

Med anledning av vad som framhållits i vissa remissutlåtanden rörande behovet av att klargöra förhållandet mellan avvecklingsersättning och daghjälp från arbetslöshetskassa, vill jag uttala, att jag delar socialstyrelsens uppfattning, att avvecklingsersättning bör betraktas såsom avlöning i den mening, som avses i 18 § förordningen om arbetslöshetskassor, varav följer att understöd från arbetslöshetskassa icke bör utgå jämsides med avvecklingsersättning.

Vad därefter angår sättet för bestämmande av avvecklingsersättningens belopp kan jag i huvudsak biträda utredningens förslag. För personal, som enligt krigsavlöningsreglementet avlönas enligt de för fast anställd personal gällande grunderna, bör ersättningsbeloppet alltså bestämmas med hänsyn tagen till den under sista kalendermånaden före dagen för beredskapens upphörande utgående månadslönen, beräknad efter vederbörandes dåvarande mantalsskrivningsort, samt, i vad gäller personal med lön i likhet med fast anställt manskap, i övrigt på sätt utredningen föreslagit. Därvid bör i förekommande fall inkvarteringsersättningens belopp beräknas till vad som enligt gällande bestämmelser om inkvarteringsersättning utgår efter de första femton dygnet. Avgörande för avvecklingsersättningens maximibelopp bör vara vederbörandes mantalsskrivningsort, varvid i syfte att förenkla uträkningen av beloppen — utan avseende å ortsgrupperingen enligt avlöningsreglementena — mantalsskrivningsorten bör räknas till den ortsgrupp, till vilken den enligt lagen om folkpensionering är hänförlig. Härigenom vinnnes, att avvecklingsersättningens maximibelopp alltid blir detsamma i en och samma kommun, antingen fråga är om avvecklingsersättning för t. ex. reservofficer eller värnpliktig. Vidkommande personal, som enligt krigsavlöningsreglementet åtnjuter lön efter för värnpliktig gällande grunder, bör avvecklingsersättningen bestämmas på sätt utredningen föreslagit, därvid givetvis i förekommande fall hänsyn också bör tagas till hemortslön, som utgått under sista kalendermånaden före dagen för beredskapens upphörande, och i förekommande fall till inkvarteringsersättning, som skulle utgått efter femtonde dygnet.

Den av utredningen föreslagna reduktionsregeln, nämligen att avvecklingsersättningens belopp för varje efterföljande månad efter den första, under vilken den utgår, skall minskas med tio procent av första månadens belopp, innebär, att avvecklingsersättningsbeloppet under sju, d. v. s. sista månaden efter tjänstgöringens upphörande kommer att utgå med allenast hälften av det för första månaden fastställda beloppet. Mot denna regel ha erinringar framställts i vissa remissutlåtanden. Härvid har gjorts gällande, dels att skäl icke syntes föreligga för dylik reduktion, enär en arbetslös under senare delen av perioden hade väl så stort behov av ekonomiskt stöd som under periodens början, dels ock att reduktionen för värnpliktiga icke-familjeförsörjare bleve för stor med hänsyn till att de värnpliktigas ersättningsbelopp för första månaden i vissa fall måste bliva förhållandevis lågt. Enligt min mening är den av utredningen förordade reduktionsregeln ägnad att tillgodose det därmed avsedda syftet, nämligen att förebygga utnyttjandet av avvecklingsersättningen såsom arbetsfri inkomst. I princip finner jag mig på grund härav böra förorda utredningens förslag. Å andra sidan synes det mig knappast erforderligt att i liknande syfte förorda införande av den av socialstyrelsen föreslagna regeln, att avvecklingsersättningen, om vederbörande antager ett arbete, skall minskas endast med viss del av lönebeloppet.

Vad angår utredningens förslag om att för värnpliktiga — under hänsyn-tagande till familjebidrag, som utgått vid tidpunkten för beredskapens upphörande — fastställt belopp för avvecklingsersättning skall ändras, därest familjens sammansättning undergår förändring eller familjemedlemmarnas inkomstförhållanden ändras, delar jag den i vissa remissutlåtanden uttalade uppfattningen, att dylika förhållanden icke böra föranleda ändring i avvecklingsersättningens belopp, enär detta dels skulle föranleda svårigheter för vederbörande myndigheter, dels ock synes ha ringa fog för sig med hänsyn till att avvecklingsersättningsbelopp för annan personal icke avses skola påverkas av enahanda omständigheter. Däremot bör avvecklingsersättningens månadsbelopp givetvis kunna undergå förändring, därest den ersättningsberättigade själv kommer i åtnjutande av inkomst av tillfällig anställning eller annan förvärvskälla. De av utredningen föreslagna maximibeloppen för avvecklingsersättningen i ortsgrupperna I, II och III, vilka belopp lämnats utan erinran i remissutlåtandena, har jag för egen del funnit lämpligt avvägda.

Jag återkommer i det följande till frågan om de organ, som böra omhändera fastställandet och utbetalningen av avvecklingsersättningen, och till sättet för bestridandet av kostnaderna därför. Till spörsmålet huruvida visst f. d. fast anställt manskap bör i enlighet med av utredningen framställt förslag erhålla annan förmån än avvecklingsersättning återkommer jag jämväl i det följande.

Yrkesutbildning m. m.

Utredningen.

Utredningen har inledningsvis erinrat om att Kungl. Maj:t i propositionen 1944:281 anmälde fråga angående anvisande av anslag å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, varvid upptogs till behandling bland andra vissa med yrkesundervisningen sammanhörande frågor och närmast då spörsmålet om yrkesutbildning vid en arbetslöshetskris m. m. Efter en närmare redogörelse för de i nyssnämnda proposition framlagda synpunkterna och förslagen har utredningen understrukit angelägenheten av att de långtidsinkallade snarast möjligt efter hemförlovning kunde inlemmas i det produktiva arbetet. För uppnående av detta syfte har utredningen ansett erforderligt att för en del långtidsinkallade anordna kompletterande yrkesutbildning och för andra omskolning till yrken, där behov av arbetskraft kunde antagas föreligga vid beredskapens avveckling.

Ehuru utredningen ansett vissa möjligheter föreligga för att de långtidsinkallade skulle kunna inplaceras i den yrkesutbildning, som förutsattes under alla förhållanden komma att anordnas vid försvarsberedskapens avveckling, har utredningen dock föreslagit särskild yrkesutbildning för denna kategori och såsom skäl härför framhållit följande.

Vissa svårigheter syntes förefinnas att under särskilt besvärliga förhållanden på arbetsmarknaden ordna yrkesutbildning av tillräcklig omfattning. I ett sådant läge kunde sökandefrekvensen till förefintliga utbildningsmöjligheter beräknas bli avsevärt större än tillgången på elevplatser. Det skulle härvid sannolikt visa sig nödvändigt att giva de långtidsinkallade företrädesrätt till utbildningsmöjligheterna. Utredningen ville för sin del icke förorda någon sådan rätt. Lämpligare syntes vara att anordna särskilda fortbildnings- och omskolningskurser för de långtidsinkallade. I sådana fall, där detta icke lämpligen låte sig göra, syntes en temporär utvidgning av eljest anordnade kurser eller skolor icke vara otänkbar. Utredningen, som alltså ville föreslå anordnande så långt möjligt av särskilda fortbildnings- och omskolningskurser för långtidsinkallade, har emellertid i anslutning härtill framhållit, att behovet och omfattningen härav vid avvecklingstillfället icke nu kunde närmare bedömas.

Vad beträffar de ekonomiska förmånerna åt långtidsinkallade under tid för deltagande i yrkesutbildning har utredningen anfört följande.

För de långtidsinkallade, vilka komme att delta i de föreslagna, för dem särskilt anordnade kurserna, skulle det givetvis vara möjligt att tillämpa samma bidragssystem som vid andra liknande kurser. Den föreslagna särskilda avvecklingsersättningen för de långtidsinkallade komme emellertid i flertalet fall och under alla förhållanden under viss tid att vara förmånligare. Det syntes utredningen skäligt, att avvecklingsersättning komme att utgå jämväl till sådana långtidsinkallade, vilka deltog i fortbildnings- eller omskolningskurser. Rörande kurstidens längd i olika fall kunde något uttalande från utredningens sida icke göras. Sannolikt kunde kurserna i vissa fall bli av kortare varaktighet än sex månader och i andra fall sträcka sig utöver denna tid. Utredningen ansåge icke skäl föreligga för att avvecklingsersättning skulle tillkomma deltagare i nu ifrågakommande kurser under längre tid än eljest, d. v. s. högst sex månader. Skulle kurstiden vara längre, finge vederbörande övergå till de eljest för deltagande i dylika kurser fastställda bidragen. Sådan övergång skulle för övrigt i vissa fall böra ifrågakomma tidigare, nämligen då avvecklingsersättningens månadsbelopp komme att nedgå under det belopp, med vilket de vanligen förekommande bidragen utginge. Av praktiska skäl syntes det emellertid utredningen befogat, att avvecklingsersättningen i dylika fall finge fortsätta att utgå under en tid av upp till sex månader men med det belopp, som svarade mot eljest ifrågakommande bidrag.

Kostnaderna för kursverksamhetens bedrivande förutsattes skola i sin helhet bestridas av statsmedel.

Såsom förutsättning för rätt till deltagande i fortbildnings- eller omskolningskurs har utredningen ansett böra gälla, att vederbörande långtidsinkallad anmält sig såsom arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen och att denna icke kunnat anvisa honom lämpligt arbete. Om under utbildningstiden lämpligt arbete kunde erhållas inom yrket, har utredningen ansett deltagare i fortbildningskurs böra vara skyldig

att avbryta utbildningen. För deltagare i omskolningskurs, som erbjödes arbete, har dylik skyldighet däremot icke ansetts böra föreligga.

Yttranden.

Utredningens förslag, att de långtidsinkallade i viss utsträckning skola beredas möjlighet till yrkesutbildning i särskilt anordnade fortbildnings- eller omskolningskurser, har icke föranlett erinran i något av de avgivna yttrandena. Ej heller har förslaget, i vad detsamma avser att undervisningskostnaderna helt skola bestridas av statsmedel och att deltagare under utbildningstiden skola erhålla avvecklingsersättning, mött gensaga. *Socialstyrelsen* har dock framhållit, att erfarenheterna från kurserna för arbetslösa under krigsåren talade för att ett visst ekonomiskt incitament borde vara förhanden. Det borde därför övervägas att ge en uppmuntran till deltagande i utbildningskurser genom att avvecklingsersättningens månatliga nedsättning minskades för kursdeltagare, exempelvis från eljest förutsatta 10 procent till 5 procent. Därjämte har *socialstyrelsen* ifrågasatt, huruvida det icke borde föreskrivas, att den, som underlåte att tillgodogöra sig möjlighet till lämplig yrkesutbildning, borde drabbas av samma påföljd som den, vilken vägrade att antaga anvisat lämpligt arbete.

Statens arbetsmarknadskommission har fäst uppmärksamheten på att fall kunde förekomma, då tillträde till yrkesutbildning icke kunde ordnas i direkt anslutning till hemförlovningen. För dylika fall borde de långtidsinkallade äga uppbära avvecklingsersättning i avvaktan på tillträde till utbildningen. Vidare borde de — om avvecklingsersättning icke utginge för hela kurs-tiden — äga erhålla understöd enligt vanliga grunder. Kostnaderna för understöd i dylika fall borde emellertid helt bestridas av statsmedel.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har ansett att, där så med hänsyn till förhållandena kunde befinnas lämpligt, inplacering i eljest för fortbildning eller omskolning av arbetslösa anordnad kurs jämväl borde kunna äga rum. De särskilda kurserna för långtidsinkallade borde därför anordnas i enahanda ordning som de centrala arbetslöshetskurserna enligt överstyrelsens av statsmakterna godtagna förslag rörande kursverksamhet för yrkesutbildning av arbetslösa, och kostnaderna för utbildningsverksamheten borde bestridas från för dylik verksamhet under åttonde huvudtiteln anvisade medel. Överstyrelsen har vidare erinrat, att det enda till beloppet fastställda bidraget i de vanliga fortbildnings- och omskolningskurserna utgjordes av timpenning, medan övriga bidrag utginge efter behovsprövning och delvis av kommunala medel samt att beslutande myndighet i dylika ärenden vore vederbörande arbetslöshetsnämnd. Med hänsyn härtill har överstyrelsen funnit den av utredningen förutsatta ordningen, att långtidsinkallad, som deltog i kurs av längre varaktighet än sex månader, därefter skulle övergå till vanliga bidragsgrunder icke kunna föranleda någon generell bestäm-

melse, då detta skulle föregripa vederbörande arbetslöshetsnämnds prövningsrätt. Överstyrelsen har ifrågasatt, om ej i dylika fall erforderligt kontantunderstöd eller inackorderingsbidrag helt borde utgivas av statsmedel. Behovsprövningen borde i så fall göras av arbetsmarknadskommissionen. En sådan lösning av bidragsfrågan hade av överstyrelsen funnits lämplig även ur andra synpunkter. Det syntes nämligen icke möjligt att giva utfästelser om att den, som sökte yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning, omedelbart skulle placeras vid en kurs. Viss väntetid kunde bli erforderlig. Antingen kunde då vederbörande hänvisas till att anlita andra hjälpformer än avvecklingsersättningen under väntetiden eller också kunde avvecklingsersättningen börja utgå omedelbart. I det sistnämnda fallet, vilket överstyrelsen funnit vara att föredraga, uppkomme fråga om försörjningsbidrag för tiden efter det avvecklingsersättningen upphört att utgå. Detta bleve också förhållandet, om kurstiden vore längre än sex månader. Även under nu angivna förhållanden hade överstyrelsen ansett kursdeltagarna böra kunna räkna på nödigt bidrag till uppehållet under kurstiden.

Statskontoret har förutsatt att — därest vid beredskapens avveckling yrkesutbildningsverksamhet ansåges vara av behovet påkallad — särskilda kurser för nu ifrågavarande kategori komme till stånd endast i den mån platser ej stode till buds i eljest anordnade undervisningskurser. *Statskontoret* har vidare ifrågasatt, om icke arbetssökande, i den mån han prövades lämplig för yrkesutbildning, under en arbetslöshetsperiod borde anvisas deltaga i lämplig utbildningskurs.

*Departements-
chefen.*

Utredningen har funnit erforderligt att för en del av de långtidsinkallade öppna möjligheter till kompletterande yrkesutbildning och för andra till omskolning till yrken, där behov av arbetskraft kan antagas förefinnas vid beredskapens avveckling, och förutsatt, att denna utbildning skall förläggas till tiden efter beredskapstjänstgöringens avslutande. Då det icke syntes utredningen möjligt att giva ifrågavarande långtidsinkallade företrädesrätt till utnyttjande av normalt förefintliga yrkesutbildningsmöjligheter, har det ansetts lämpligast att i erforderlig omfattning anordna särskilda fortbildnings- och omskolningskurser för dem. Under tiden för deltagande i yrkesutbildningen borde de långtidsinkallade för tryggande av sin och sina eventuella familjers försörjning vara berättigade att komma i åtnjutande av den avvecklingsersättning, som föreslagits skola utgå under viss tid vid arbetslöshet efter avslutad tjänstgöring vid försvaret. Såsom förut framhållits avses avvecklingsersättningens belopp skola reduceras för varje månad efter den första, och det kan beräknas uppkomma fall, då den skulle komma att utgå med lägre belopp än de bidrag, som i olika former tillkomma andra arbetslösa, vilka hänvisas till eljest förekommande yrkesutbildning i beredskapskurser. Med hänsyn härtill har utredningen föreslagit den jämkningen

beträffande reduktionen av ersättningens belopp, att ersättningen icke skall komma att utgå med lägre belopp än som svarar mot elev i vanlig beredskapskurs tillkommande förmåner. Kommer yrkesutbildning för långtidsinkallad att få längre varaktighet än sex månader, d. v. s. fortgå utöver den tid, varunder avvecklingsersättning må utgå, borde eleverna enligt utredningens mening för den överskjutande tiden komma i åtnjutande av motsvarande förmåner som dem, vilka tillkomma elever i vanliga beredskapskurser. Rätt till den föreslagna yrkesutbildningen har ansetts böra tillkomma långtidsinkallade, som anmält sig såsom arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen men icke av denna kunnat anvisas lämpligt arbete. Deltagare i fortbildningskurs skall vara skyldig avbryta utbildningen, därest honom anvisas lämpligt arbete inom yrket, medan deltagare i omskolningskurs icke skall vara skyldig att avbryta utbildningen för att taga erbjudet arbete.

Kostnaderna för kursverksamhetens bedrivande ha av utredningen förutsatts skola i sin helhet bestridas av statsmedel.

I de över utredningens betänkande avgivna utlåtandena ha icke från något håll framställts erinringar mot att långtidsinkallade erhålla möjligheter till kompletterande yrkesutbildning eller till omskolning till nytt yrke. Däremot ha vissa myndigheter framlagt förslag till ändringar i vad gäller utbildningens organisation och sättet för beredande av förmåner åt elever i yrkesutbildningskurserna, i den mån dessa kurser komma att pågå längre tid än den, varunder avvecklingsersättning kommer att utgå.

Då det är uppenbart, att åtskilliga av de långtidsinkallade under sin tjänstgöring kunna ha till en del förlorat tidigare uppnådd yrkesfärdighet, synes det mig lämpligt, att dessa erhålla möjlighet till fortbildning inom sitt yrke, när deras tjänstgöring i anledning av beredskapen upphört. Beroende på arbetsmarknadsläget kan därjämte behov uppkomma att giva andra långtidsinkallade tillfälle till omskolning liksom statsmakterna förutsatt, att arbetslösa i vanlig ordning skola få tillfälle till yrkesutbildning i beredskapskurser. Jag tillstyrker alltså det av utredningsmännen framlagda förslaget om att yrkesutbildning skall komma till stånd i syfte att därigenom öka de långtidsinkallades möjligheter att vinna utkomst på den civila arbetsmarknaden efter beredskapstjänstgöringens avslutande.

I fråga om denna yrkesutbildning har utredningen förordnat anordnande av särskilda kurser för de långtidsinkallade, medan vissa myndigheter framhållit lämpligheten av att förefintliga möjligheter till inplacering av dem i eljest för fortbildning eller omskolning anordnade kurser utnyttjas. Härutinnan delar jag den av myndigheterna uttalade uppfattningen och förutsätter alltså, att särskilda kurser för de långtidsinkallade icke skola anordnas i vidare mån än detta kan befinnas erforderligt för att bereda tillfälle till yrkesutbildning i skälig omfattning. Såsom överstyrelsen för yrkesutbildning framhållit, böra — om särskilda yrkesutbildningskurser för långtids-

inkallade visa sig nödvändiga — dessa anordnas i enahanda ordning som de centrala arbetslöshetskurserna enligt överstyrelsens av statsmakterna godtagna förslag rörande kursverksamhet för yrkesutbildning av arbetslösa.

Mot de av utredningen angivna villkoren för tillträde till yrkesutbildning, nämligen att den långtidsinkallade skall vara anmäld såsom arbetsökande hos arbetsförmedlingen och denna ha funnit sig icke kunna anvisa honom lämpligt arbete, har jag icke funnit anledning till erinran. Jag finner däremot icke lämpligt att, såsom statskontoret och socialstyrelsen ifrågasatt, den som på grund av arbetslöshet uppbär avvecklingsersättning skall kunna av myndigheterna hänvisas till yrkesutbildning, men förutsätter, att arbetsförmedlingen skall komma att i dylikt fall framhålla värdet av att utnyttja möjligheterna att förvärva yrkeskunskaper, som kunna underlätta arbetsanställnings vinnande. Jag biträder utredningens förslag till regler beträffande skyldighet för den, som är elev i yrkesutbildningskurs, att i vissa fall antaga arbete, som erbjudes under tiden för utbildningen. Den som visar oförmåga eller bristande vilja att tillgodogöra sig yrkesutbildning, som han påbörjat, bör givetvis skiljas från utbildningen.

Vad därefter angår den ersättning, vilken bör tillkomma långtidsinkallad, som deltagare i yrkesutbildning, finner jag mig kunna biträda utredningens förslag, att avvecklingsersättning må utgå enligt samma regler som vid arbetslöshet. För tid, varunder denna ersättning kan komma att visa sig för knapp, liksom också för utbildningstid, som infaller efter det avvecklingsersättning upphört att utgå, böra eleverna i mån av behov få komma i åtnjutande av understöd enligt de grunder, som gälla för deltagare i yrkesutbildningskurser för arbetslösa, därvid behovsprövningen dock bör verkställas av den statliga centrala myndighet, som kommer att åläggas att i andra avseenden handlägga ärenden angående avvecklingsförmåner åt långtidsinkallade. Kostnader för dylika understöd, som beviljas av ifrågasvarande myndighet, böra helt falla å staten och icke såsom för arbetslösa i allmänhet fördelas mellan staten och vederbörliga kommuner. Till sättet för bestridande av kostnaderna för kursverksamheten, vilka kostnader ävenledes böra falla på staten, återkommer jag i det följande. Av vad jag nyss anfört framgår, att jag icke anser skäl vara för handen att för kursdeltagarna införa särskilda regler i fråga om reduktionen av avvecklingsersättningens belopp under andra till och med sjätte månaden. Ersättningen synes utan olägenhet kunna reduceras efter samma regler som för sådana långtidsinkallade, vilka uppbära densamma till följd av arbetslöshet, enär återstående behov för kursdeltagarnas del, vid bifall till vad jag nyss förordat, kommer att tillgodoses genom beviljande av understöd av statsmedel. Beträffande därefter frågan om förmåner för avvecklingsersättningsberättigad, som icke omedelbart efter avslutad beredskapstjänstgöring — trots det att ansökan därom gjorts inom föreskriven tid av en månad — kan vinna inträde i yrkesutbildningskurs, finner jag mig böra föreslå, att sådan långtidsinkallad

i vanlig ordning bör få komma i åtnjutande av avvecklingsersättning under tiden mellan tjänstgöringens avslutande och till dess han vinner inträde i yrkesutbildningskurs samt att han efter inträdet i yrkesutbildningskurs skall — till dess de sex månader förflutit, varunder avvecklingsersättning må utgå — utgå sådan ersättning med å var och en av månaderna fallande belopp, i förekommande fall med i det föregående angiven utfyllnad, medan han för återstoden av utbildningstiden bör få komma i åtnjutande av understöd enligt vad nyss sagts.

Till frågan om ledningen av yrkesutbildningen återkommer jag i det följande.

Ekonomiska förmåner i vissa fall åt värnpliktigt f. d. fast anställt manskap.

Utredningen.

Utredningen har framhållit, att gruppen värnpliktigt f. d. fast anställt manskap i viss mån intoge en särställning bland den av utredningens undersökningar berörda personalen. Redan under normala förhållanden hade det nämligen ansetts befogat att tillförsäkra de avgående fast anställda vissa förmåner till hjälp för vinnande av anställning på den civila arbetsmarknaden. De fast anställda vore alltså under vissa betingelser berättigade till s. k. anställning på civilanställningsstat och kunde också komma i åtnjutande av avskedspremie, då de lämnade den militära tjänsten. Dessa förmåner hade också tillförsäkrats över stat anställt manskap, som i oavbruten följd under en tid av minst sex år innehaft fast anställning såsom manskap och anställning över stat. Särskilda organ funnes vidare tillskapade för handläggning av frågor rörande förmedling av anställning åt avgående fast anställt manskap. I syfte att underlätta övergången till civil statsanställning funnes vidare vissa företrädesrättsbestämmelser meddelade (SFS 1936: 505).

Utredningen har övervägt, huruvida icke gruppen värnpliktigt f. d. fast anställt manskap tillhörande inkallade under vissa betingelser borde göras berättigade till enahanda civilanställningsförmåner som i vanlig ordning avgående fast anställda, och har i detta hänseende anfört följande.

För en sådan anordning talade i främsta rummet det förhållandet, att ifrågavarande förmåner utsträckts till att omfatta också vissa över stat anställda. Huruvida en förutvarande fast anställd, som i omedelbar anslutning till avgången från beställning på aktiv stat inkallats till fortsatt militärtjänstgöring, kommit att fullgöra denna tjänstgöring i egenskap av över stat anställd eller värnpliktig hade många gånger varit beroende av personliga överväganden rörande möjligheten av att snabbare erhålla hempermittering, ekonomiska förhållanden m. m. Tjänstgöringsförhållandena för förutvarande fast anställda med samma militära kompetens torde dock icke hava blivit skiljaktiga, därest den fortsatta militärtjänstgöringen i ett fall kommit att taga formen av överstatsanställning och i ett annat av tjänstgöring såsom värn-

pliktig. Av dessa ävensom av organisatoriska skäl föresloge utredningen, att sådant värnpliktigt, f. d. fast anställt manskap som i oavbruten följd fullgjort tjänstgöring såsom fast anställd och värnpliktig under en tid av minst sex år gjordes berättigat till de civilanställningsförmåner, som enligt nu gällande bestämmelser tillkomme avgående fast anställt manskap med enahanda tjänstetid. Befordran till underofficer eller flaggkorpral i reserven under tiden för den fortsatta tjänstgöringen borde icke utesluta rätt till nu omhandlade förmåner. Villkoren i övrigt för åtnjutande av dessa förmåner förutsattes skola vara desamma som för avgående fast anställt manskap.

I fråga om sättet för beräkning av löneförmåner i dylika fall under tid för anställning på civilanställningsstat eller sättet för fastställande av vederbörande tillkommande övergångsersättning har utredningen föreslagit, att löneförmånerna respektive övergångsersättningen skulle beräknas som om beställningshavaren hela tiden kvarstått i sin vid tidpunkten för avskedet från den aktiva tjänsten innehavda beställning.

Från rätt till här omhandlade förmåner borde enligt utredningens mening uteslutas värnpliktig f. d. fast anställd, som avgått från fast anställning före den förstärkta försvarsberedskapens påbjudande i september månad 1939, även om hans beredskapstjänstgöringstid skulle komma att uppgå till sex år.

Yttranden.

Försvarsväsendets lönenämnd har funnit tvekan kunna råda om lämpligheten av att utsträcka rätten till civilanställningsförmånerna till att gälla även för värnpliktigt f. d. fast anställt manskap. I varje fall borde enligt lönenämndens mening härför fordras, att tiden för den fasta anställningen varit av längre varaktighet, förslagsvis minst tre år. (En reservant inom lönenämnden har påyrkat fyra år.) Lönenämnden har även ifrågasatt, om avskedspremie borde utgå till värnpliktiga av här ifrågavarande slag. Å andra sidan har *försvarsväsendets underbefälsförbund* tillstyrkt utredningsförslaget, enär den hittillsvarande åtskillnad, som i fråga om rätt till civilanställningsförmåner uppehållits mellan å ena sidan över stat anställda och å andra sidan värnpliktiga f. d. fast anställda, icke ansetts tillfredsställande. I fråga om sättet för beräkning av förmåner under eventuell tid för anställning på civilanställningsstat eller för fastställande av eventuell övergångsersättning har förbundet framhållit, att det borde så anses som om vederbörande vid tidpunkten för avskedet från anställning på stat och under militärtjänstgöringen därefter innehaft furirsbeställning.

Statskontoret har förklarat sig hysa vissa betänkligheter mot förslaget att vid avgången i förmånshänseende likställa f. d. fast anställt manskap, som inberäknat värnpliktstjänstgöring eller reservanställning tjänstgjort oavbrutet i sex år, med under en sådan tidrymd kontraktsanställt manskap. De särskilda förmåner, som tillerkänts sistnämnda manskapskategori, motive-

rades, enligt vad ämbetsverket vidare anfört, av önskvärdheten att vederbörande frivilligt förpliktade sig tjänstgöra viss tid. Sådant åtagande förelåge icke av den personal, som i anslutning till den fasta anställningen tvångsvis fullgjorde viss tjänstgöring. Statskontoret anmärkte jämväl, att f. d. fast anställda såsom värnpliktiga i vissa fall vid inkallelse erhöle avsevärt större ekonomiska förmåner än därest de kvarblivit å aktiv stat. Ämbetsverket ansåge sig fördenskull icke kunna tillstyrka, att värnpliktiga f. d. fast anställda befattningshavare, vilka icke i sistnämnda egenskap fullgjort för erhållande av civilanställningsförmåner fastställd tjänstgöring, erhöle sådana. Däremot hade statskontoret icke något att erinra mot att värnpliktiga eller reservbefäl, som fullgjort tjänstgöring i direkt anslutning till fast anställning av föreskriven tid, oberoende av tjänstgöringens längd, bibehölle den rätt till vissa förmåner, han eljest skulle ha haft.

Utredningen har, såsom av den lämnade redogörelsen närmare framgått, ansett skäl tala för att f. d. fast anställt manskap under vissa betingelser såsom hjälp vid lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen i samband med försvarsberedskapens avveckling beredas enahanda civilanställningsförmåner som tillkomma i vanlig ordning avgående fast anställt manskap med en minsta anställningstid av sex år. Såsom förutsättning härför borde då gälla, att den förutvarande fast anställde tvångsvis tagits i anspråk för beredskapstjänstgöring i omedelbar anslutning till avgången från den innehavda manskapsbeställningen och att den sammanlagda tjänstgöringstiden härigenom kommit att uppgå till minst sex år.

*Departements-
chefen.*

Ett vägande skäl att i fråga om rätt till övergångsförmåner vid försvarsberedskapens avveckling jämställa de förutvarande fast anställda, om vilka här är fråga, med i vanlig ordning avgående fast anställt manskap är enligt mitt förmenande, att rekryteringen av fast anställt manskap äger rum vid förhållandevis låg levnadsålder, till följd varav den civila yrkesfärdigheten vid inträdet i den militära tjänsten i flertalet fall är ringa och behovet av bistånd vid övergången till civil verksamhet alltså särskilt stort.

Jag anser mig därför böra biträda utredningens förslag i denna del. Att vederbörande under tiden för den fortsatta militärtjänstgöringen erhållit befordran till officer, underofficer eller flaggkorpral i reserven bör icke utesluta rätt till civilanställningsförmåner. I likhet med försvarsväsendets lönenämnd finner jag emellertid skäligt, att krav uppställes på att den fasta anställningen skall ha haft viss minsta varaktighet. Såsom lönenämnden föreslagit bör den fasta anställningen ha innehafts under en tid av minst tre år.

Underbefälsförbundets förslag att löneförmånerna under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat skola fastställas med utgångspunkt från att vederbörande vid tidpunkten för avgången från den militära anställningen innehaft furirsbeställning anser jag mig icke kunna biträda. En sådan regel

skulle nämligen innebära, att de förutvarande fast anställda i vissa fall skulle kunna komma i ett bättre läge än i vanlig ordning avgående fast anställda. Jag finner mig därför böra biträda utredningsförslaget, att löneförmånerna under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat i nu ifrågavarande fall skola beräknas som om den inkallade hela tiden kvarstått i sin vid tidpunkten för avskedet från den aktiva tjänsten innehavda beställning.

Till frågan om bestridandet av kostnaderna för de förmåner, jag ansett mig böra förorda för visst förutvarande fast anställt manskap, återkommer jag i det följande.

Rätt att förena förmåner m. m.

Utredningen.

Utredningen har framhållit, att en och samma långtidsinkallad principiellt borde kunna komma i åtnjutande av endast en av de föreslagna förmånerna. Av praktiska skäl har utredningen, såsom framgått av det tidigare anförda, emellertid föreslagit, att förmånerna av avvecklingsersättning och yrkesutbildning skola kunna kombineras. Utredningens förslag innebär alltså, att de långtidsinkallade skola kunna komma i åtnjutande av allenast endera av följande förmåner, nämligen antingen värnpliktslån eller avvecklingsersättning vid arbetslöshet eller såsom lönefyllnad eller ock yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning.

I fråga om den tid efter hemförlovningen, inom vilken någon av de föreslagna förmånerna skall sökas, har utredningen föreslagit uppställandet av bestämda regler. Då det kunde förutsättas, att erforderligt planlägningsarbete för ordnandet av fortbildnings- eller omskolningskurser för de långtidsinkallade kunde bedrivas före avvecklingen av försvarsberedskapen, syntes de långtidsinkallade i förhållandevis god tid före väntad hemförlovnings kunna orienteras om här uppkommande möjligheter. Som regel syntes därför böra föreskrivas, att ansökan om deltagande i dylik fortbildnings- eller omskolningskurs skulle föreligga senast en månad efter erhållen hemförlovnings. Enahanda tidsbegränsning syntes böra fastställas, såväl då det gällde rätten till avvecklingsersättning som värnpliktslån.

Yttranden.

Utredningens förslag, att de långtidsinkallade principiellt skulle beredas allenast en av de föreslagna förmånerna, har i allmänhet lämnats utan erinran. *Försvarsväsendets lönenämnd*, som godtagit förslaget härom, har erinrat, att värnpliktigt f. d. fast anställt manskap, som vore underbefäl i reserven, enligt gällande bestämmelser kunde komma i åtnjutande av värnpliktslån. Lönenämnden har ifrågasatt, huruvida icke bestämmelser till för-

hindrande av att civilianställningsförmåner förenas med rätt till särskilda förmåner för långtidsinkallade borde utfärdas i samband med ett genomförande av utredningens förslag.

Statens arbetsmarknadskommission däremot har ansett möjlighet böra öppnas för en kombination av de föreslagna förmånerna. Kommissionen har nämligen erinrat om att vanliga värnpliktslån finge sökas inom tre månader efter militärtjänstgöringens upphörande men att särskilda förhållanden gjorde det möjligt att bevilja lån även åt den, som sökte vid senare tidpunkt. En dylik undantagsföreskrift borde enligt kommissionens mening få gälla även här. Skulle någon först ha kommit i åtnjutande av avvecklingsersättning men senare — inom sex månader efter hemförlovningen — finna sig vara bättre betjänt av att få hjälp genom värnpliktslån, borde hinder icke möta att bevilja sådant. Från det beviljade lånets belopp borde dock i så fall avdragas vad som uppburits i form av avvecklingsersättning.

Landsorganisationen har funnit utredningens restriktion, att avvecklingsersättning skulle diskvalificera från möjlighet till värnpliktslån, vara riktig såsom allmän regel, vilken emellertid icke borde göras undantagslös. Med hänsyn till avvecklingsersättningens begränsning till tiden kunde lånebehov icke anses uteslutet. Särskilt syntes detta gälla för hemförlovad, som under den ersättningsberättigande tiden genomgått omskolning men trots detta icke erhållit anställning.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har ansett lånemöjligheterna böra kompletteras med rätt till statliga stipendier för dem, som utnyttjade de ordinarie kurserna för att skaffa sig erforderlig yrkesutbildning. Vidare har ifrågasatts, om icke långtidsinkallade, vilka genomginge lägre teknisk eller kommersiell utbildning vid ordinarie kurser, borde beredas möjlighet att erhålla samma bidrag som deltagare i särskilt anordnade kurser. Åt liknande synpunkter har *svenska reservunderofficersförbundet* givit uttryck och därvid framhållit, att behovet av såväl avvecklingsersättning som lånemöjlighet torde föreligga för långtidsinkallad, vilken icke deltog i särskilt anordnad yrkesutbildningskurs utan vunne inträde vid någon ordinarie läroanstalt. Rätt till värnpliktslån borde ej göras beroende av huruvida vederbörande kommit i åtnjutande av andra föreslagna förmåner.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen för utredningens förslag framgår, att utredningen för sin del ansett de långtidsinkallade böra beredas allenast en av de tre föreslagna förmånerna värnpliktslån, avvecklingsersättning och yrkesutbildning, varvid dock yrkesutbildningen ansetts böra kombineras med avvecklingsersättning. I vissa remissyttranden ha framställts erinringar mot utredningsförslaget i denna del.

För egen del anser jag mig till en början böra erinra om att värnpliktiga redan enligt gällande värnpliktslåneförordning äro berättigade att under

Departements-
chefen.

vissa betingelser komma i åtnjutande av värnpliktslån. Denna rätt föreligger enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser jämväl för underbefäl i reserven. Kungl. Maj:t har vidare av 1944 års riksdag bemyndigats att utsträcka förordningens tillämpning till att gälla vissa ytterligare personal-kategorier. Den omständigheten, att en värnpliktig eller ett underbefäl i reserven varit inkallad till längre tids beredskapstjänstgöring, betager alltså icke vederbörande rätten att på den gällande värnpliktslåneförordningens grunder ansöka om och erhålla värnpliktslån. Det av utredningen uttalade önskemålet, att allenast en form av avvecklingsförmån skall kunna utgå i det särskilda fallet, kan alltså icke tillgodoses med mindre uttrycklig föreskrift meddelas om att till sådan förmån berättigad långtidsinkallad skall vara utesluten från rätt till värnpliktslån enligt den nu gällande värnpliktslåneförordningen. Detta synes mig emellertid varken skäligt eller lämpligt.

Vid sitt ställningstagande till nu föreliggande spörsmål synes utredningen närmast ha åsyftat, att de långtidsinkallade under tiden för militärtjänstgöringen skola kunna förbereda lösningen av sysselsättnings- och försörjningsproblemen så att de vid militärtjänstgöringens upphörande omgående skola kunna realisera de uppgjorda planerna. Ehuru en sådan tanke givetvis kan vara i och för sig fullt riktig, torde den i praktiken ofta nog icke kunna genomföras. Den situationen torde sålunda lätt kunna uppstå, att den långtidsinkallade vid den tidpunkt, då hans militära tjänstgöring upphör, saknar möjlighet att genomföra de av honom uppgjorda planerna. Så kan exempelvis bliva förhållandet beträffande den, som har för avsikt att fullfölja en gång påbörjade studier eller återupptaga egen rörelse. I bägge fallen kan den militära tjänstgöringen upphöra vid sådan tidpunkt, att förhållandevis lång tidrymd kommer att förflyta, innan de praktiska förutsättningarna äro förhanden för studiernas återupptagande respektive för nytt igångsättande av det egna företaget. Då utredningen förutsatt, att för nu närmast ifrågasvarande ändamål i främsta rummet värnpliktslånemöjligheten skall utnyttjas, kan vid genomförande av utredningens förslag den situationen uppkomma, att lånemöjligheterna visa sig otillräckliga för det avsedda ändamålet, eftersom försörjningsproblemet under väntetiden också måste lösas. Jag håller därför före, att åtnjutande av endera av avvecklingsförmånerna i inskränkt mening, nämligen avvecklingsersättning eller yrkesutbildning kombinerad med sådan ersättning, icke skall utesluta den långtidsinkallade från rätten att söka och erhålla värnpliktslån enligt de av utredningen förordade grunderna. Emellertid synes vid prövning av värnpliktslåneansökan från långtidsinkallad, som redan kommit i åtnjutande av annan avvecklingsförmån, hänsyn — såsom arbetsmarknadskommissionen i sitt yttrande framhållit — böra tagas till storleken av ifrågasvarande förmån.

Det ligger i sakens natur, att till f. d. fast anställt manskap, som kommer i åtnjutande av civilianställningsförmåner, icke böra utgå jämväl andra eko-

nomiska förmåner, om vilka här är fråga, med undantag av värnpliktslån, då förutsättningar för beviljande av sådant eljest föreligga.

Organ för handläggning av ärenden rörande föreslagna förmåner m. m.

Utredningen.

Utredningen har föreslagit, att det skall uppdragas åt statens arbetsmarknadskommission att fungera såsom centralt organ för handläggning av frågor rörande sysselsättnings- och försörjningsproblem för de långtidsinkallade i samband med försvarsberedskapens avveckling. Därvid har utredningen i fråga om ordnandet av särskilda fortbildnings- och omskolningskurser ävensom annan yrkesutbildning för dessa långtidsinkallade förutsatt, att erforderligt samråd kommer att äga rum mellan kommissionen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Sistnämnda myndighet har föreslagits skola medverka vid uppgörande av undervisningsplaner och i övrigt vid kursernas anordnande och bedrivande m. m.

Ärenden rörande värnpliktslån åt långtidsinkallade ha föreslagits skola handläggas av värnpliktslånenämnderna med biträde av familjebidragsnämnderna.

Beträffande handläggningen av frågor rörande avvecklingsersättningen har utredningen erinrat, att ersättningen komme att fastställas från olika utgångspunkter för skilda grupper av långtidsinkallade. Praktiska skäl syntes emellertid tala för att ersättningsfrågorna avgjordes och ersättningen utbetalades av en och samma myndighet. Härvid kunde ifrågakomma antingen vederbörliga militära myndigheter eller familjebidragsnämnder. Att under tiden för försvarsberedskapens avveckling belasta de militära myndigheterna med hithörande frågor syntes icke vara rationellt, helst som frågornas handläggning fordrade ett intimt samarbete med den offentliga arbetsförmedlingen och de långtidsinkallade i många fall icke vore regionalt rekryterade till de militära förbanden. På grund härav har utredningen föreslagit, att hithörande ärenden skola handläggas av familjebidragsnämnderna.

I fråga om förfarandet vid handläggningen av hithörande ärenden har utredningen framhållit, att det borde ankomma på den långtidsinkallade att vid tidpunkten för hemförlovning lämna vederbörlig militär myndighet uppgift rörande mantalsskrivningsort och sysselsättningsförhållanden efter hemförlovningen. Den militära myndigheten borde ha att lämna vederbörliga familjebidragsnämnder uppgift angående månadslön i förekommande fall för den personal, som avlönades i likhet med personal på aktiv stat, angående storleken av utgående krigslön ävensom övriga erforderliga upplysningar angående tidpunkt för hemförlovning, tjänstgöringstider, tjänstgöringens benämning m. m. På grundval av dessa upplysningar ävensom av den långtidsinkallade företett intyg av arbetsförmedlingsanstalt eller, i förekomman-

de fall, uppgift angående löneförmåner i erhållen anställning borde familjebidragsnämnd äga preliminärt bestämma om avvecklingsersättningen i det enskilda fallet och utanordna ersättningsbeloppet. Då avvecklingsersättning enligt utredningens förslag helt skulle gäldas av statsmedel, syntes av principiella skäl frågan om ersättningsbeloppets storlek i det enskilda fallet böra underställas det centrala organ, som skulle handlägga dessa ärenden, d. v. s. enligt utredningens förslag statens arbetsmarknadskommission. Skulle någon långtidsinkallad icke åtnöja sig med arbetsmarknadskommissionens beslut i dylikt ärende, syntes han böra äga att söka erhålla rättelse genom besvär hos Kungl. Maj:t.

För f. d. fast anställt manskap, som blir berättigat till samma civilanställningsförmåner som i vanlig ordning avgående fast anställt manskap, har utredningen föreslagit, att hithörande ärenden skola handläggas centralt av försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå och lokalt av vederbörlig civilanställningskommission eller, efter omorganisation av dessa organ, motsvarande myndigheter. På de militära myndigheterna borde enligt utredningens mening ankomma att utbetala eventuellt utgående avskedspremie ävensom lön under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat.

Yttranden.

Utredningens förslag rörande organen för handläggning av frågor rörande särskilda förmåner åt långtidsinkallade har i allmänhet icke föranlett erinran. *Chefen för marinen* har dock ansett mindre lämpligt, att avvecklingsersättning skulle preliminärt fastställas och utbetalas av familjebidragsnämnderna men beslutet för att få giltighet underställas arbetsmarknadskommissionen. Om nämligen ersättningsbeloppet av centralorganet sattes lägre än familjebidragsnämnden funnit böra göras, bleve familjebidragsnämnden ansvarig, varvid svårigheter kunde uppstå för denna att indriva beloppet. Följden bleve merarbete och kunde också bli tveksamhet och obenägenhet från familjebidragsnämndernas sida att taga ansvar. De av familjebidragsnämnderna fastställda ersättningsbeloppen borde därför icke underställas arbetsmarknadskommissionen men erforderlig kontroll utövas genom revision i vanlig ordning.

Länsstyrelsen i Örebro län har funnit utredningens förslag kunna föranleda anhopning av ärenden hos arbetsmarknadskommissionen, till följd varav ärendenas slutliga behandling kunde befaras bli fördröjd. Då avvecklingsersättningen av principiella skäl likväl borde i det särskilda fallet prövas av statsmyndighet, har länsstyrelsen ifrågasatt, om icke värnpliktslånenämnd, efter utredning och förslag från vederbörlig familjebidragsnämnd, borde fastställa ersättningsbeloppet, varvid arbetsmarknadskommissionen dock borde vara tillsynsmyndighet. Om beslutanderätten beträffande avvecklingsersättningen icke ansåges böra anförtros värnpliktslånenämnderna, borde det

enligt länsstyrelsens uppfattning övervägas, om icke länsstyrelsen vore den lämpligaste myndigheten för handläggning av dessa ärenden.

Statens arbetsmarknadskommission har icke haft något att erinra mot utredningsförslaget i vidare mån än att kommissionen i fråga om yrkesutbildningen utgått från att fördelningen mellan kommissionen och överstyrelsen för yrkesutbildning av de uppgifter, som vore förenade med denna utbildnings anordnande, skulle vara densamma som den, vilken gällde beträffande de av överstyrelsen planlagda kurserna för arbetslösa.

Utredningens ifrågavarande förslag synes tämligen väl ansluta sig till de ^{Departements-}former för handläggningen av motsvarande ärenden, som under de senare ^{chefen.} åren prövats och befunnits tillfredsställande. Då beredskapen av mig förutsatts skola upphöra vid viss av Kungl. Maj:t fastställd tidpunkt men långtidsinkallad personal, som genom beredskapstjänstgöring dessförinnan gjort sig berättigad till avvecklingsförmåner, därefter kan få kvarbliva i tjänst vid försvaret antingen såsom tillfälligt civilanställd eller också såsom frivilligt tjänstgörande militär personal, torde i flertalet fall möjlighet yppas att slutligt fastställa avvecklingsersättningens belopp, innan den till ersättningen berättigade behöver taga detsamma i anspråk. Arbetsmarknadskommissionen måste också anses äga större förutsättningar än t. ex. värnpliktslånämnd att träffa avgörande, huruvida avvecklingsförmåner böra medgivas sådan personal, vilken enligt vad i det föregående anförts avses skola få del av sådan förmån först om så efter prövning från fall till fall finnes böra ske. Erfarenheterna i fråga om familjebidragsverksamhet giva icke stöd åt de av chefen för marinen uttalade farhågorna för att familjebidragsnämnderna skulle visa obenägenhet att påtaga sig ansvar, därest deras beslut skola underställas arbetsmarknadskommissionen. Med hänsyn härtill finner jag mig kunna i huvudsak ansluta mig till utredningens föreliggande förslag.

I det föregående har jag förordat, att frågor om beviljande av understöd i vissa fall åt långtidsinkallade, som deltaga i yrkesutbildning, skola avgöras av den centrala myndighet, som skall handlägga andra ärenden rörande avvecklingsförmåner åt långtidsinkallad personal. Härav följer, att även dylika understödsfrågor skola från fall till fall avgöras av arbetsmarknadskommissionen.

Vad särskilt angår ledningen av yrkesutbildningen för de långtidsinkallade bör det ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning att taga samma befattning med denna utbildningsverksamhet som i fråga om centrala arbetslöshetskurser.

Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor.

Utredningen.

Utredningen har funnit kostnaderna för de av utredningen föreslagna förmånerna kunna endast approximativt uppskattas men ansett sig kunna räkna med att omkring 3 000 inkallade kunde bli berättigade till de föreslagna förmånerna. Kostnadsberäkningarna ha i övrigt grundats på antagandet, att omkring 2 400 inkallade komma att utnyttja förmånerna och att av dessa 600 komma att åtnjuta värnpliktslån, 1 200 avvecklingsersättning såsom övergångshjälp samt 600 yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning.

Från angivna utgångspunkter har utredningen efter i betänkandet närmare angivna grunder beräknat kostnaderna för avvecklingsersättning till 2 250 000 kronor och för yrkesutbildning till 400 000 kronor samt, såsom av det följande framgår, ansett en kapitalinvestering av 1 000 000 kronor erforderlig för finansiering av den särskilda värnpliktslåneverksamheten.

Kostnaderna för avskedspremier och anställning på civilanställningsstat för f. d. fast anställt manskap enligt utredningens förslag ha förutsatts bli förhållandevis ringa och ansetts böra bestridas på samma sätt som motsvarande kostnader för i vanlig ordning avgånget fast anställt manskap.

Utredningen har slutligen beräknat medelsbehovet för de föreslagna värnpliktslånen till i runt tal 2 000 000 kronor, därvid antalet låntagare beräknats till omkring 600 och det genomsnittliga lånebeloppet till 3 000 kronor. Av ifrågasvarande medelsbehov ha 1 000 000 kronor ansetts kunna tagas i anspråk av de anslag, som tidigare anvisats för värnpliktslån enligt nu gällande värnpliktslåneförordning men ännu icke disponerats för sitt ändamål, medan återstoden eller 1 000 000 kronor skulle för ändamålet anvisas å riksstaten för budgetåret 1945/46 såsom ny kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd.

Yttranden.

I fråga om utredningens kostnadsberäkningar har *statens arbetsmarknads-kommission* ifrågasatt lämpligheten av att kostnaderna för civilanställningsförmåner åt f. d. fast anställt manskap skola belasta de under fjärde huvudtiteln för fredsförhållanden beräknade anslagen. Det har synts kommissionen riktigare, att dessa kostnader belastade försvarets förskottsstat. Vidare har kommissionen framhållit, att beviljade värnpliktslån borde tills vidare utbetalas med anlitan av för värnpliktslån enligt nu gällande värnpliktslåneförordning anvisat kapitalinvesteringsanslag. Härvid har kommissionen erinrat, att det nuvarande anslaget icke kunde disponeras efter utgången av budgetåret 1944/45 men att kommissionen tidigare hemställt hos Kungl. Maj:t om utverkande av riksdagens medgivande att disponera vad som åter-

stode av det anvisade anslaget jämväl efter utgången av innevarande budgetår. Slutligen har kommissionen i fråga om kostnaderna för yrkesutbildningen ifrågasatt, om icke dessa med hänsyn till förhållandena skulle kunna utan särskild medelsanvisning avföras å de anslag för anordnande av arbetslöshetskurser, vilka beräknats å allmän beredskapsstat och jämväl under nästa budgetår torde komma att anvisas å samma stat.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, vilken såsom i annat sammanhang framhållits föreslagit, att kostnaderna för yrkesutbildningen skulle bestridas från för dylik verksamhet under åttonde huvudtiteln anvisade medel, har icke ansett möjligt att med någon grad av säkerhet beräkna medelsbehovet för den kursverksamhet för arbetslösa, som utan större dröjsmål kunde behöva komma igång i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen. Överstyrelsen har emellertid i annat sammanhang hemställt, att för budgetåret 1945/46 måtte till yrkesutbildning i beredskapskurser m. m. å riksstaten uppföras ett belopp av 3 000 000 kronor. Detta anslag har i statsverkspropositionen för budgetåret 1945/46 i avvaktan på beredning av ärendet preliminärt uppförts med 4 000 000 kronor. Om kostnaderna för fortbildnings- och omskolningskurser för långtidsinkallade skulle belasta ifrågavarande anslag, borde detta enligt överstyrelsens mening icke uppföras med lägre belopp än 3 500 000 kronor.

Vid de av utredningen gjorda kostnadsberäkningarna har utgångspunkten varit, att de långtidsinkallade skola kunna erhålla allenast endera av de tre förmånerna värnpliktslån, avvecklingsersättning samt yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning. I det föregående har jag förordat, att de egentliga avvecklingsförmånerna skola utgöras av avvecklingsersättning eller yrkesutbildning kombinerad med nyssnämnda ersättning samt att de långtidsinkallade härutöver skola kunna erhålla värnpliktslån enligt av utredningen föreslagna grunder, därest behov av sådant lån anses föreligga. Jag har också förordat en utsträckning i vissa hänseenden av rätten till avvecklingsförmåner. Slutligen har jag funnit anledning föreslå, att understöd åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser i vissa fall skall få, i mån av behov, beviljas dels den som åtnjuter avvecklingsersättning med lägre belopp än som svarar mot maximalt understöd, dels ock den, för vilken avvecklingsersättningen upphört att utgå, och att dessa understöd i sin helhet skola bestridas av statsmedel. Ett genomförande av dessa förslag medför i förhållande till utredningsförslaget vissa kostnadsökningar.

Vad först gäller kostnaderna för värnpliktslåneverksamheten, har från statens arbetsmarknadskommission inhämtats, att vid utgången av januari månad detta år förelåg en behållning av något över 2 500 000 kronor å tidigare för ändamålet anvisat anslag. Då nämnda belopp torde få anses tillräckligt för att under budgetåret 1945/46 därmed skola kunna bestridas kostnaderna jämväl för värnpliktslån, som kunna komma att beviljas lång-

Departements-
chefen.

tidsinkallad personal, finner jag icke påkallat, att ytterligare medel nu under fonden för låneunderstöd anvisas till värnpliktslån.

Kostnaderna för avvecklingsersättning ha av utredningen beräknats till 2 250 000 kronor. Som inledningsvis framhållits, har jag emellertid förordat, att rätt till sådan ersättning skall tillkomma vissa ytterligare personalkategorier. Den av mig förordade bestämmelsen, att åtnjutande av avvecklingsersättning icke skall utesluta rätt till värnpliktslån, torde vidare komma att medföra, att ett antal långtidsinkallade under kortare tid kommer att uppbära avvecklingsersättning för att därefter värnpliktslånevägen söka lösa uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem. Kostnadsberäkningarna för avvecklingsersättningen torde med hänsyn härtill böra grundas på antagandet att omkring 2 000 långtidsinkallade komma att åtnjuta sagda ersättning och omkring 700 yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning. Med tillämpande i övrigt av utredningens grunder för kostnadsberäkningarna skulle vid sådant förhållande för avvecklingsersättning erfordras ett anslag av i avrundat tal 3 000 000 kronor.

Undervisningskostnaderna för den av utredningen föreslagna yrkesutbildningen för långtidsinkallade i särskilda för dem organiserade fortbildnings- och omskolningskurser ha av utredningen beräknats till i avrundat tal 400 000 kronor. Jag har utgått från att antalet deltagare i ifrågavarande kurser kommer att bli något större än det av utredningen beräknade, till följd varav undervisningskostnaderna komma att något öka. Denna kostnadsökning kan med tillämpning i övrigt av utredningens grunder för kostnadsberäkningarna uppskattas till omkring 60 000 kronor. I avrundat tal skulle alltså undervisningskostnaderna för yrkesutbildningen kunna beräknas till 460 000 kronor.

I sitt i ärendet avgivna yttrande har överstyrelsen för yrkesutbildning anfört, att det vore lämpligast, att undervisningskostnaderna för den här ifrågavarande yrkesutbildningen bestridas av anslag under åttonde huvudtiteln, och i samband därmed anmält, att ett av överstyrelsen för budgetåret 1945/46 äskat anslag för yrkesutbildning m. m. av nu nämnd anledning syntes böra höjas från tidigare beräknat 3 000 000 kronor till 3 500 000 kronor. Det synes mig lämpligt, att ifrågavarande kostnader bestridas i nyss angiven ordning. Frågan om beräkningen av nyssnämnda anslag under åttonde huvudtiteln torde i annat sammanhang få underställas riksdagens prövning.

Kostnaderna för civilanställningsförmåner i vissa fall åt förutvarande fast anställt manskap i enlighet med utredningens av mig biträdde förslag har av utredningen ansetts böra bestridas från de normalt under fjärde huvudtiteln för ändamålet upptagna anslagen. Med hänsyn till att kostnaderna för civilanställningsförmåner åt här ifrågavarande personal sammanhöra med den förstärkta försvarsberedskapen, synes det mig emellertid oriktigt, att dessa kostnader skola bestridas från de normalt under fjärde huvudtiteln anvisade anslagen till vissa civilanställningsåtgärder. Jag vill därför föreslå,

att för detta ändamål medel anvisas under särskilt, för här ifrågavarande avvecklingsåtgärder avsett anslag. Medelsbehovet torde kunna grundas på antagandet att omkring 100 förutvarande fast anställda bli berättigade till civilanställningsförmåner. Medelsbehovet härför torde kunna beräknas till 125 000 kronor. Jag förutsätter därvid, att från anslaget skola bestridas jämväl kostnader för naturaförmåner samt för rörligt tillägg och kristillägg.

Vad därefter angår kostnaderna för understöd åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser i de fall, då försörjningsproblemet under hela kurstiden icke kan lösas med utnyttjande av avvecklingsersättning, har jag, såsom i det föregående framhållits, funnit skäl tala för att dessa helt bestridas av statsmedel. Till följd härav torde särskild medelsanvisning för ändamålet bli erforderlig. Att uppskatta storleken av dessa kostnader är förenat med vissa svårigheter. Det synes mig emellertid, som om medelsbehovet skulle kunna med viss grad av tillförlitlighet uppskattas till 75 000 kronor.

Därest de med beredskapens avveckling sammanhörande arbetsuppgifterna — på sätt jag i det föregående förordat — skola fullgöras av civilanställd personal och i vissa fall av frivilligt tjänstgörande militär personal, föranledas självfallet härav vissa avlöningskostnader. Storleken av dessa kostnader kan icke angivas, då omfattningen av de med beredskapens avveckling sammanhängande göromålen icke nu kan bedömas. Jag förutsätter emellertid, att dessa kostnader skola liksom vissa andra med avvecklingen sammanhängande kostnader bestridas från förskottsstat. Till frågan härom torde jag framdeles få återkomma.

För bestridande av de kostnader, som enligt vad jag nyss förordat böra belasta riksstatens fjärde huvudtitel, bör under dennas rubrik E. Diverse uppföras ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor. Anslaget bör i anslutning till det anförda disponeras på följande sätt:

Avvecklingsersättning, <i>förslagsvis</i>	3 000 000
Civilanställningsförmåner åt visst f. d. fast anställt manskap, <i>förslagsvis</i>	125 000
Understöd i vissa fall åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser, <i>förslagsvis</i>	75 000
	Summa kronor 3 200 000

Med hänsyn till de här ifrågavarande utgifternas sammanhang med försvarsberedskapen torde dessa utgifter icke böra belasta den genom beslut av 1942 års riksdag angivna kostnadsramen för försvaret under femårsperioden 1942/47.

Vid beslut om vidtagande av åtgärder i syfte att förhjälpa långtidsinkallad personal till sysselsättnings- och försörjningsmöjligheter efter avslutad beredskapstjänstgöring i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig i det föregående angivna grunderna erfordras för åtgärdernas genomförande utfärdande av vissa författningsbestämmelser. Då det icke i nuvarande läge kan tillförlitligt bedömas, under vilka förhållanden och — med hänsyn till bland annat läget på arbetsmarknaden — i vilken omfattning åtgärderna behöva genomföras, bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de erforderliga bestämmelserna i ämnet. Det ligger i sakens natur, att vissa gränsfall kunna uppkomma. I betraktande härav synes Kungl. Maj:t jämväl böra äga befogenhet att, där synnerliga skäl föreligga, efter prövning i varje särskilt fall med avvikelse från de i det föregående angivna grunderna medgiva långtidsinkallad att komma i åtnjutande av avvecklingsförmån. En förutsättning härför bör emellertid vara, att ett påtagligt orsakssammanhang föreligger mellan försörjningssvårigheterna och den fullgjorda militärtjänstgöringen.

Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal må i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat,

dels ock under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1945/46 till *Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal* anvisa ett *förslagsanslag* av 3 200 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Broberg.